

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
UYGULAMALI (KLİNİK) PSİKOLOJİ
ANABİLİM DALI**

**10-12 YAŞ GRUBU ÇOCUK İSTİSMARI
EBEVEYN VE ÇOCUK BİLGİLENDİRME
ÇALIŞMASI**

**TEZSİZ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
DÖNEM PROJESİ**

NİL ADALI

2007, ANKARA

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
UYGULAMALI (KLİNİK) PSİKOLOJİ
ANABİLİM DALI**

**10-12 YAŞ GRUBU ÇOCUK İSTİSMARI
EBEVEYN VE ÇOCUK BİLGİLENDİRME
ÇALIŞMASI**

**TEZSİZ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
DÖNEM PROJESİ**

NİL ADALI

PROJE DANIŞMANI: DOÇ. DR. GÜLSEN ERDEN

2007, ANKARA

Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Uygulamalı (Klinik) Psikoloji Anabilim Dalı

çerçevesinde yürütülmüş olan bu çalışma, Doç. Dr. Gülsen Erden tarafından uygun görülmüştür.

DANIŞMAN

DOÇ. DR. GÜLSEN ERDEN

Yazıyla

Rakamla

Değerlendirme Notu:

(Doksanbeş.)

(.....95.....)

UYGUNDUR 31.05.07

İmza :

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın her aőamasında yanımda olan, bana yol gösteren, benimle bilgisini paylaőan, kendisinden çok Şey öğrendiğim sevgili hocam Doç. Dr. Glŧen ERDEN'e teşekkür etmek istiyorum.

Bana hoőgörü ile rehberlik eden ve bilgi ile donatan Doç. Dr. Nurhan ER'e,

Yüksek Lisans eğitimim süresince bilgi ve deneyimlerini paylaőtıkları için Psikoloji Anabilim Dalı ğretim yelerine,

Her zaman iyi bir dost ve çalıőmamın her safhasında yanımda olan sevgili arkadaőım Fatma UÇAR'a,

Beni sadece akademik yaőantımda değil, her konuda büyük bir inanç, güven ve sevgi ile destekleyen sevgili aileme ve arkadaőlarıma teşekkür ediyorum.

Sevgi ve saygılarımla,

Nil ADALI

İÇİNDEKİLER

Teşekkür.....	i
İçindekiler	ii
Tablolar Listesi.	iv
1. GİRİŞ.....	1
Duygusal İstismar.....	4
Fiziksel İstismar.....	6
Cinsel İstismar.....	7
Ensest.....	9
İstismarcı.....	10
Tanı ve Tedavi	13
Araştırmanın Amacı.....	32
2. YÖNTEM	34
Örneklem.....	34
Veri Toplama Araçları.....	34
Demografik Bilgi Formu.....	34
2.2.2 İstismar Ölçeği.....	35
2.2.3 Çocuk Bilgilendirme Metni ve Ebeveyn Bilgilendirme Broşürü.....	39
2.3 İşlem.....	40
3. BULGULAR.....	42
10, 11 ve 12 Yaş Grubu Çocuklarının Karşılaştırma Sonuçları.....	42
10, 11 ve 12 Yaş Çocuklarının 3 (Yaş) x 2 (Cinsiyet) Faktörlü, Son Faktörde Tekrar Ölçümlü ANOVA Sonuçları	42
10, 11 ve 12 Yaş Grubu Çocuklarının Velilerinin Karşılaştırma Sonuçları.....	53
10, 11 ve 12 yaş grubu çocuklarının velilerinin 3 (Yaş) x 2 (Cinsiyet) Faktörlü, Son Faktörde Tekrar Ölçümlü ANOVA Sonuçları	53
4. TARTIŞMA.....	62
Çocuklar İçin Eğitim Sonuçlarının Tartışılması.....	64
Ebeveynler İçin Broşür Sonuçlarının Tartışılması.....	73

5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	83
6. ÖZET.....	86
7. ABSTRACT.....	88
8. KAYNAKLAR.....	89
EKLER.....	96
EK 1:	96
EK 2:	97
EK 3:	98
EK 4:	104
EK 5:	110
EK 6:	113

Tablolar Listesi

- Tablo 2.1.** İstismar Ölçeği Çocuk Formu'nun maddelerinin toplam test korelasyonları ve faktör yapısı.....36
- Tablo 2.2.** İstismar Ölçeği Veli Formu'nun maddelerinin toplam test korelasyonları ve faktör yapısı.....38
- Tablo 3.1.** 10, 11 ve 12 yaş grubu çocuklarının ortalama ve standart sapmaları.....43
- Tablo 3.2.** 10, 11 ve 12 yaş grubu çocuklarının 3 (Yaş) x 2 (Cinsiyet) Faktörlü, Son Faktörde Tekrar Ölçümlü ANOVA Sonuçları.....44
- Tablo 3.3.** 10, 11 ve 12 Yaş Grubu Çocuklarının Velilerinin Ortalama ve Standart Sapmaları.....54
- Tablo 3.4.** 10, 11 ve 12 yaş grubu çocuklarının 3 (Yaş) x 2 (Cinsiyet) Faktörlü, Son Faktörde Tekrar Ölçümlü ANOVA Sonuçları.....55

BÖLÜM I

1. GİRİŞ

Yaşamı fiziksel ve ruhsal olarak sağlıklı ve uyum içinde sürdürebilmek için her çocuğun bakılmak, onaylanmak, sevilme gibi temel gereksinimleri vardır. Bu gereksinimler sağlıklı bir gelişim için aile, yakın çevre, okul ve toplum işbirliği içinde sağlanır. Çocuğun temel gereksinimlerinin sağlanması herhangi bir nedenle kesintiye uğradığında ya da karşılanmaz duruma geldiğinde ise çocuğun istismarından söz edilir (Erden, 2002). Çocuk istismarı, çocuğun fiziksel ve/veya gelişimsel durumuna yansıyan, bir kaza sonucu ortaya çıkmayan çocukla bakıcısı arasında yaşanan olumsuz etkileşim veya etkileşim eksikliğidir. Bir başka deyişle de ebeveynler veya çocuğa bakım veren kişinin çocuğu, fiziksel veya ruhsal olarak zarar göreceği deneyimlerle karşı karşıya bırakması anlamı taşır ve aktif bir olgudur (Lynch, 1991; çev. Erkman, F.). Oates (1991)'e göre, istismar genel olarak 18 yaşın altında bulunan çocuklara karşı aktif olarak girişilen ve onların fiziksel, duygusal, zihinsel ve toplumsal gelişmelerini zedeleyen her türde eylemler şeklinde tanımlanmaktadır (Oates, 1991; çev. Ersever, H.).

Türkiye'de yapılan araştırmalara göre istismar %10 – 53 arasında görülmektedir. Türkiye'de yapılan araştırma sonuçları, en sık gözlemlenen istismar

türünün fiziksel ezim olduğunu göstermektedir. Çocukların %65.72'si fiziksel istismara maruz kalmaktadır. Duygusal istismarın prevalansı ile ilgili yapılan çalışmaların sonuçlarına göre ise duygusal istismar oranlarının biraz daha düşük olduğu gözlemlense de genel popülasyonun büyük bir kısmı ihmal adı altında alınan duygusal istismara maruz kalmaktadır. Örneğin, çocuk suçluluğu üzerine yapılan araştırma sonuçlarına göre, çocuğuna duygusal istismar uygulayan veya onları ihmal eden 42 annenin %33.3'ünün çocuğu suça itilirken, çocuğunu ihmal etmeyen veya duygusal istismara maruz bırakmayan 339 annenin %17.4'ünün çocuğu suça itilmektedir (Çocuk ve Gençlik Merkezi, 2006). İstismarın çocuklar üzerinde sadece olayı yaşadıkları an değil tüm yaşamları boyunca olumsuz etkilerinden söz eden birçok çalışmalar bulunmaktadır. Bu nedenle ebeveynlerin çocuklarını istismardan koruyabilmek için istismarın ne olduğunu, belirtilerini ve çocukları üzerindeki etkilerini bilmeleri önemlidir. Çocuğa bu konu ile ilgili verilecek bilginin, onu istismar yaşantısından korumada etkili olacağı düşünülmektedir.

Aşağıda çocuk istismarıyla ilgili belirtiler sıralanmaktadır.

İstismara uğramış olan çocuklar duygusal, davranışsal ve psikolojik belirtiler gösterirler. Ancak bu belirtiler çocuklar arasında farklılık gösterebilir. Genel olarak, fiziksel istismara uğramış olan çocuklar saldırgan davranışlar, cinsel istismara uğramış olanlar ise uygunsuz cinsel davranışlar gösterirler (Ebert, Loosen ve Nurcombe, 2003 ; çev. Birsöz, Karaman).

İstismar edilmiş çocukların gösterdiği psikosomatik ve davranışsal belirtiler, okuldan kaçma, düzeni bozucu davranış, gece işemeleri, enkopresis, tekrarlanan karın ağrısı gibi tanı koymaya elverişli olgular değildir (Lynch, 1991; çev. Erkman, F.).

Herhangi bir istismar durumunda çocuklar farklı psikolojik tepkilerde bulunabilirler.

Bunlar;

*korku, kaygı, kabuslar, fobiler, depresyon, öfke ve düşmanlık duyguları,

*intihar davranışı, yaşananları unutma davranışları, trans (kendinden geçme) gibi belirtilerdir.

Herhangi bir istismar durumunda çocukların gösterebilecekleri fiziksel ve davranışsal belirtiler;

*bedensel şikayetleri, yeme problemleri, yalancı sinir nöbetleri, parmak emme, altını ıslatma gibi gerileme belirtileri, uyku-yeme bozuklukları, okul başarısında düşme, okul ve sosyal etkinliklere katılımda azalma gibi davranış bozuklukları (Mash ve Leif, 1981). cinsel uyarılmışlık (örn: aleni mastürbasyon, aşırı cinsel merak, cinsel etkinliklerle ilgili fazlaca konuşma, bir nesneyle mastürbasyon yapma, cinsel ilişkiyi taklit etme), cinsel saldırgan davranışlar (örn; sık sık cinsel organlarını gösterme, diğer insanları soyundurmaya çalışma), cinsel uyarılardan kaçınma, bedensel çürükler, acı, cinsel bölgede kaşıntı, tekrarlanan üriner bölge enfeksiyonları ve vajinal akıntılar, yürümekte ve oturmakta zorlanma, cinsellikle bulaşan hastalıklar olabilir.

Aşağıda istismar türlerinden, nedenlerinden, etkilerinden söz edilecektir.

1.1. Duygusal İstismar

Duygusal istismar; bakım veren kişi (ebeveyn, bakıcı, öğretmen, çocukla ilgilenen yakın akrabalar gibi), tekrarlayıcı biçimde azarlayarak ve şiddet kullanarak çocukta psikolojik zedelenmelere neden olduğunda ortaya çıkar. Duygusal istismarın ortaya çıkması iki temel nedene bağlıdır.

1* İlgisi, sevgisi ve bakımdan mahrum bırakılma.

2* Bakım veren kişiler tarafından olumsuz davranışlarla karşı karşıya bırakılma

Erkman (1991) duygusal istismara neden olan davranışları şu şekilde sıralamışlardır: Reddetme, aşağılama, ayırma, yalnız bırakma, yalıtım, korkutma, yıldırma, tehdit, suça yöneltme, duygusal engelleme, duygusal gereksinimleri karşılamama, çok sıkı-katı otorite, sosyal ilişkiler geliştirmede kısıtlama, yetişkinleştirme (yaş ve gelişimsel yönden çocuktan kapasitesinin çok üzerinde beklentiler olmasını kapsar).

Ebeveyn tarafından sürekli eleştirilen, aşağılanan çocukların, pasif, güvensiz ve antisosyal davranışlar (çevresine ve kendisine fiziksel zarar verme) gösteren kişiler olacakları ileri sürülmektedir. Ayrıca bu çocuklarda öğrenme güçlüğü ve dikkat dağınıklığı gibi sorunlar da görülebileceği bildirilmektedir (Yılmaz, İşiten, Ertan, Öner, 2003).

Duygusal istismar sonucunda çocuklarda; parmak emme, ısırma, sallanma, altını ıslatma, enkopresis, yeme bozuklukları, hiperaktivite, aşırı içe dönüklük, güçsüzlük duygusu, dış kontrol odaklı olma, saldırganlık, aşırı pasiflik, hırsızlık, yalan söyleme gibi antisosyal davranışlar, olumsuz benlik kavramı, depresyon, uyku bozuklukları, aşırı kaygı, fobiler, obsesyon gibi nevrotik reaksiyonlar, intihar girişimi veya intihar, bilişsel ve duygusal gelişmede duraklama, bellek bozuklukları, konsantrasyon bozukluğu güdü azlığı, aşırı bağımlılık, başarısızlık, geri zekalılık, yapay olgunluk gibi sonuçlar ortaya çıkabilir (Erkman, 1991, Bloom, 2000).

Duygusal istismarın uzun dönem etkileri şöyle özetlenebilir;

*kişisel görüşler, düşük benlik saygısı, olumsuz duygusal durum veya hayat görüşü, anksiyete bulguları, depresyon, intihar, intihar düşünceleri;

* duygusal sağlık, duygusal değişkenlik, kişilik sorunları, duygusal küntlük, dürtü kontrol sorunları, öfke, fiziksel istismar, yeme bozuklukları ve madde bağımlılığı;

*sosyal beceriler, antisosyal davranışlar, bağlanma sorunları, başkaları için düşük sempati ve empati, uyumsuzluk, cinsel uyumsuzluk, bağımlılık, agresyon veya şiddet ve suçluluk;

*öğrenme, düşük akademik başarı, öğrenme güçlükleri, değer yargılarında bozukluk;

*Fiziksel sağlık, büyüme geriliği, somatik şikayetler, bozuk erişkin sağlığı (Gushurt, 2003; Akt.: Özmert, 2006).

Fiziksel İstismar

Fiziksel istismar, bakım veren bir kişinin yaralamak amacıyla fiziksel eziyette bulunmasıdır. Bu; dövme, yumruklama, tekmelere, ısırma ya da başka yöntemler şeklinde olabilir. Taciz kemiklerde kırılma, iç kanamalar, çürükler, yanıklar ve zehirlenme tarzında yaralanmalarla sonuçlanabilir (Aral ve Gürsoy, 2001). Çocukta tam açıklanamayan, çocuğun sağlığını ve gelişimini olumsuz etkileyen, kaza dışı zarar görme ya da fiziksel olarak cezalandırma sonucu oluşan çürük ve yaralanmalar durumunda fiziksel istismardan söz edilir.

Fiziksel istismarın belirtileri şöyledir;

*Tekrarlayan yaralar, düşmeler, yumruk ve tekme izleri, sigara yanıkları, su yanıkları, kafatası kırıkları, yırtıklar, kırılmalar, insan ısırıkları, gözdeki yaralanmalar, saç kaybı

*Davranışsal olarak bu çocuklar;

*Çekingen ve korkmuş görünebilirler.

*Anne- baba ya da öğretmenlerinin yanından ayrılmak istemeyebilirler

*Okula gitmek istemeyebilirler

*Saldırgan davranış ve kararsız tutum sergileyebilirler

*Sıklıkla depresyon, zayıf kendine güven ve kaygı sergilerler.

*Kendilerine zarar verici davranışlarda bulunabilirler (Aksoy, Çetin, İnancı, Polat , Süzen ve Yavuz, Adli Tıp ders notları, 2004).

Cinsel İstismar

Cinsel istismar, bir çocuk ya da yetişkin arasındaki, ya da bir çocukla ondan yaşça belirgin şekilde daha büyük bir başka çocuk arasındaki cinsel davranışlardır. Bu cinsel davranışlar şunları içermektedir: kurban giyinik olsun ya da olmasın göğüslere, kalçalara ve cinsel organlara dokunmak; yetişkinin çocuğa vücudunu sergilemesi; cinsel birleşme ya da nesnelere sürtünme, pornografik fotoğrafçılık.

Cinsel istismar üç grupta toplanabilir:

- A)dokunma olmaksızın yapılan istismarlar
  - sözel istismar
  - açık-saçık telefon konuşmaları
  - yetişkinlerin çocuklara kendi vücutlarını görsel olarak sergilemeleri , teşhircilik
  - şahit olma (korku, öfke, suçluluk duyguları kişilik sorunlarına dönüşebilir).
- B)Dokunmanın yer aldığı istismar olguları
  - Fuhuş
  - Dokunma
  - Ensest
  - Müstehcenlik
- C) Şiddetin yer aldığı istismar olguları
  - tecavüz
  - vahşet
  - öldürme(Mesh ve Leif, 1981).

İstismara uğramış çocuklarla ilgili olarak yapılan çalışmalarda uzun vadede en olumsuz etkilenmenin duygusal ve cinsel istismar vakalarında ortaya çıktığı saptanmıştır. Duygusal istismara uğramış çocukların özellikle erişkin dönemlerinde depresyon, benlik algısı, agresyon, suçluluk ve kişiler arası sorunlara olan etkisi fiziksel istismardan daha fazladır. Duygusal istismarın bildirildiği ebeveynlerin özellikleri arasında yetersiz anne- babalık becerileri, madde bağımlılığı, depresyon, intihar girişimi veya diğer psikolojik sorunlar, düşük benlik saygısı, zayıf sosyal beceriler, baskın ebeveynlik, empati yokluğu, sosyal stres, aile içi şiddet ve aile içi disfonksiyon sayılabilir. Özellikle risk altındaki çocuklar ise boşanmış aile çocukları, istenmeyen çocuklar, deneyimsiz veya yetersiz ebeveynler, aile içi şiddet ve özürülü çocuklardır.

İstismara uğrama riski altındaki çocuklar;

*Kızlar erkeklere oranla daha yüksek risk grubundadırlar.

*Olgunlaşmamış, zihinsel engelli, fiziksel engelli, isteklerini dile getiremeyen ve aşırı ağlayan çocuklar daha fazla risk altındadırlar.

*Her iki cinsiyette de risk oranı ebeveynlerden birinden ayrı olma, ilgisiz bir anneye sahip olma ve aile yaşamının mutsuz algılanması koşullarında yükselmektedir.

*Cinsel istismara maruz kalan erkeklerin cinsel istismarda bulunma olasılığı daha yüksektir.

*Üvey baba ile yaşayan kız çocukları öz babaları ile yaşayan kız çocuklarına göre daha fazla risk altındadırlar.

*Pasif, bağımlı, içedönük, kaygılı, korkulu, güçsüz, endişelerini dile getiremeyen, tehlike içeren davranışı tanımayan ve ifade edemeyen çocuklar yüksek risk grubundadırlar (Yılmaz, 2002).

1.3.1. Ensest

Ensest, yakın akrabalar arasında yasayla veya gelenekle yasaklanan cinsel ilişki demektir ve çocuk istismarı olarak kabul edilir. Bu tür ilişkilerde, çoğu kez fiziksel ve toplumsal anlamda daha güçlü olan taraf (baba, ağabey, amca, dayı) zayıf olan tarafı cinsel ilişkiye zorlar. Cinsel istismar ve ensest arasındaki fark suçlunun bakım sorumlusu, otorite olması ve istismarın yıllarca sürmesidir.

Enseste yönelik olarak çocukta şu tepkiler ortaya çıkabilmektedir.

- Kendine ve diğerlerine güvensizlik
- Suçluluk, saldırganlık
- Cinsel yönden abartılı davranışlar
- Yabancılardan korkma
- Davranış problemleri
- Yeme ve uyku bozuklukları
- Kâbus görme
- Huzursuzluk
- İçe kapanma
- Öğrenme bozuklukları
- Okuldan kaçma

Aile içi taciz ve bir süredir devam eden diğer taciz vakalarında, olayların tipik bir sıralaması şu şekilde olabilmektedir;

1*suçu işleyen kişinin çocuğu özel bir ilişkiye girmek için kandırmaya çalıştığı vaat dönemi;

2*cinsel davranışın daha az yakın olandan daha fazla yakın olana doğru ilerlediği cinsel etkileşim;

3*gizlilik aşaması

4*tacizin ortaya çıktığı dönem ve

5*aile çocuğu sözlerini geri alması için zorladığında yaşanan baskılanma.

Enseste uğrayan çocuk, eski ve normal olan yaşantısına geri dönebilmek için bazı uyum davranışları gösterebilir. Bu davranışlar;

*Aileyi bir arada tutmak için gizliliği sürdürmek

*Hayali arkadaşlara yönelmek

*Aşırı durgunlaşma veya sessizleşme

*Saldırgan, aşırı istekli ve hiperaktif davranışlar sergilemektedir (Ebert, Loosen ve Nurcombe, 2003 ; çev. Birsöz, Karaman).

1.3.2. İstismarcı

Çocuk cinsel tacizcisi şu şekilde karakterize edilebilir; çocuklardan tahrik olur, sosyal olarak yetersiz ve olgun değildir, yetişkin kadınlarla ilişki kurmakta zorlanır,

alkollü iken tacize kalkışır ve kendisi cinsel tacize uğramıştır (Ebert , Loosen ve Nurcombe, 2003 ; çev. Birsöz, Karaman).

Psikodinamik yaklaşıma göre istismarcı bireyin doyumu erteleme kapasitesi azalmıştır. Gerginlik, haz alma ve acıdan kaçma durumunda, çatışmanın ortadan kalkması, doyumu ertelemek yerine, kabul edilebilir bir nesneye boşaltmak şeklinde gerçekleşir. Engellenmeye karşı düşük toleransı olan kişilerdir. Çoğu zaman duygusal açıdan var olan rötardasyonları nedeniyle gerçekçi yaklaşımlarda bulunamazlar. Empati duyguları ya yoktur ya da sınırlıdır. Kendilerine saygılarının düşüklüğünü ve suçluluğu bastırıp karşıt tepki kurarak saldırgan davranış şeklinde çocuğa yansıtma eğilimi içerisindedirler. Karşılanmamış doyum nedeni ile anksiyete yaşarlar ve çevresine saldırganlık şeklinde bu enerjiyi aktarırlar. Duygusal yetersizlikleri aynı zamanda narsisizmle karakterizedir. İlişkilerinde ön plana çıkardıkları benmerkezcilik yetişkin ilişkilerine girmelerini engeller. Narsistik yapıları nedeni ile diğer kişileri kendi gereksinimleri karşılamaktan sorumlu bireyler olarak algırlar (Tardif ve ark. (2005), Akt.: Keskin ve Çam, 2005).

İstismar edilen çocukların ebeveynlerine ve aile yapısına ait şu özellikler dikkati çekmektedir:

1. Anne- babaların, özellikle annelerin yaşı çok gençtir. Yapılan çalışmalara göre, çok genç yaşta annelerin çocuklarında örselenme durumu daha yüksek oranda görülmektedir.

2. Anne- babaların kendi geçmişlerinde istismar- reddedilme deneyimleri vardır veya istismar edilen bir kardeşe tanık olmuşlardır.

3. Özgün kişilik bozuklukları vardır.

4. Öz saygıları düşüktür, yetersizlik ve değersizlik duygularına sahiptirler. Kendilerini değersiz ve sevilmeyen kişiler olarak görürler. Çocuk sahibi olmalarının nedeni kendilerini sevecek birinin olması isteği olabilir.

Bunun sonucu olarak, çocuktan gerçek dışı beklentileri vardır. Bu beklentiler çocuğun gelişimi, davranışları ve duygusal tepkileri konusunda olabilir. Çocuk ebeveynlerinin isteklerine cevap vermeyi başaramadığında ebeveynlerde engellenme ve hayal kırıklığı başlar. Çocukların fiziksel gereksinimlerini dahi karşılayamaz hatta tamamıyla ihmal ederler ya da çocuğu istedikleri gibi davranmaya zorlamak için fiziksel ceza uygulayabilirler.

5. Anne mental yönden donuk olabilir ya da nevrotik özelliklere sahip olabilir.

6. Baba saldırgan olabilir veya suç kaydı vardır.

7. Ev düzeni normal ya da düzensiz, kirli ve bakımsızdır veya obsesif bir şekilde temiz ve düzenlidir.

8. Evlilikle ilgili ciddi problemler olabilir (Lynch, 1991; çev. Erkman, F.).

Tanı ve Tedavi

İstismarın tedavisi konusunda ilk konu neyin tedavi edileceğine karar verilmesidir. “İstismar edilmiş çocuk sendromu” gibi bir tanının olmaması, çocuklarda her zaman anksiyete, depresyon, düşük özgüven gibi semptomların bulunmaması tedavi edilecek durumun saptanmasını zorlaştırmaktadır. Ayrıca bakıcı tarafından taciz edilmek, tek bir sefer tacize uğramak, uzun süren şiddetli tacize uğramak gibi farklı durumlara maruz kalmak tedavinin hedefleri ve gerekli tekniklerin uygulanması için dikkatli ve bireysel değerlendirmeyi ön koşul olarak almaya zorlar.

İstismar tedavisinin planlanmasını güçleştiren önemli bir unsur istismarın etkilerinin oldukça değişken olmasıdır.

- *İstismar bilinen ancak çocukla ilişkisi olmayan bir saldırgan tarafından yapılabilir.
- *Yabancı bir kişi tarafından şiddet içerikli saldırı olabilir.
- *Ebeveynler tarafından süregelen bir taciz olabilir.
- *Pornografi gibi ticari bir sömürüyü kapsayabilir.
- *Ebeveynlerin olaya tepkilerinin değişkenliği
- *Cinsel birleşme çok uzun süreli ve sık olabilir.
- *Çocuğun yaşamının tehdit edildiği algısının olduğu şiddet içerikli yaşantılar
- *Daha önce travma yaşantısı ve psikiyatrik sorunu olan çocuklarda risk büyüktür.
- *Olumsuz çocukluk dönemi yaşantıları da tedavi süreci öncesindeki değerlendirmede ön plandadır (Güneş, 2002).

İstismara uğramış çocuklarla değişik kişi ve kurumların karşılaşma olasılığı vardır. Bunlar yakın çevre veya akraba, öğretmenler, bakıcı, polis, hukuk insanları, çocuk hekimi, çocuk psikiyatristi, psikolog gibi profesyoneller olabilir. Çocuğun istismarıyla ilgili en kapsamlı bilgiyi yine çocuğun ifadesi verir. Çocukla görüşecek kişilerin teorik ve uygulamalı olarak bu göreve hazırlanmaları, çocuğun tacizden kurtulmasını ve açılmasını sağlayabilir. Büyük çocukta bile ortaya çıkarılması özel bilgi ve beceri isteyen istismar olgusu, küçük çocuklarda cinsel yaşantının ne olduğu, ne ile karşılaştıklarını anlayamadıkları için daha fazla özen gerektirir (Teegen, 1991; çev. İnkaya M.).

İstismarı değerlendirip tanı koyabilmek için istismarın olabilirliğinin farkına varmak ve önlem alıp korumak da oldukça önemlidir. Cinsel istismara uğrayan çocuklar birine açılmakta çekingen davranırlar. Bazen kendileri yerine bir başka çocuktan bahsederler fakat yine de tacizin en sık ortaya çıkış biçimi çocuğun olayı doğrudan anlatmasıdır. Söylenen ilk kişi sıklıkla aynı yaş grubundan bir çocuktur, sonra ebeveyn veya güvenilen bir erişkin gelir. Çocuk erişkinin tepkisini test ederek bu konuyla ilgili ayrıntılar verebilir veya bu konuyu bir daha hiç konuşmamak üzere kapatabilir. Eğer kendi bildi bildikleri gibi anlatma kolaylığı sağlanırsa çocuklar son derece güvenilir tanıklardır. Tanımın somutluğu, detay zenginliği, orijinalitesi, iç tutarlılığı çocuğa güvenilirliği artırır. Ayrıntılar tam olarak hatırlanamıyorsa, anlatılanlar tutarsız ve değişkense, erişkin cinsel terminolojisi kullanılıyorsa ve çocuk aşırı derecede ikna edilebilir özellikteyse çocuğun güvenilirliği azalır (Green, 1996).

Davranış değişikliği istismarın diğer bir ifade biçimidir. İstismara uğramış çocuklarda korku, kaygı, kabuslar, fobiler, depresyon, düşük benlik saygısı, öfke ve düşmanlık gibi duygusal strese bağlı psikolojik belirtiler, intihar davranışı, tssb, amnezi dönemleri, fiziksel belirtiler, somatoform belirtiler, trans benzeri durumlar ve bazı vakalarda disosiyatif kimlik bozukluğuyla birlikte olan disosiyatif tepkiler gibi daha ciddi psikolojik sorunlar görülebilmektedir.

Çocuklar genelde özel stres uyarılarına belirsiz yanıt verirler. Nörotik davranış değişiklikleri ya da davranış bozukluğu olabilir. 0-3 yaş arası çocuklarda yeme ve uyku bozuklukları, yabancıardan korkma ve yaşına uygun olmayan cinsel oyunda bulunma görülebilir. 3-6 yaş arası çocuklarda bebek gibi konuşma, içe çekilme, birine yapışma, enürezis, enkoprezis, yeme ve uyku bozuklukları, agresyon, boyun eğme davranışı ve sık ve devamlı cinsel oyun, mastürbasyon gözlenebilir (Teegen, 1991; çev. İnkaya M.). Çocuk tacizi resim çizimlerinde belirtebilir. Genital organların çizilmesi, erken olgunlaşmış çizimler cinsel tacizin göstergesi olabilir. Çocuk resimleri çok dikkatli yorumlanmalıdır ayrıca çocuklarla oynanan oyunlarda yaşananlara ilişkin doğru ve tutarlı bilgiler edinilir.

Çocuklarda cinsel istismarın klinik örneklemi çeşitli psikiyatrik belirtiler ve kişiler arası zorlukları rapor etmektedir. Bu popülasyonun tedavi sonuçlarıyla ilgili literatür pek çok yöntemsel sınırlamalar nedeniyle tamamlanamamaktadır. Price, Hilsenroth, Callahan, Petretic- Jackson (2004) çocukluğunda cinsel istismara uğramış yetişkinlerden oluşmuş bir örnekleme kısa süreli bireysel psikodinamik psikoterapinin etkilerini görmek amacıyla bir çalışma yapmışlardır. Yapılan kısa

sürelî tedavi sonucunda cinsel istismara uğramış bireyler, bireysel rapor ölçümleri ve klinik değerlendirme ölçeklerine göre semptomatik distres, dinamik kişilik değişkenleri açısından belirgin iyileşme göstermişlerdir. İstismara uğramış bireyler tedavi seyri boyunca yüksek kalan ve istismara uğramamış olan klinik örnekleme kıyaslanabilir bir terapötik anlaşma sağlamışlardır. Cinsel istismara uğrayan bireylerin tedaviye cevapları cinsel istismara uğramamış bireylerle benzer bulunmuştur. Bireysel olarak kendileri hakkında, potansiyelleri hakkında daha iyimser bulunmuşlardır. Bu bulgular araştırmacılara göre depresif semptomlar gösteren, kişiler arası zorluklar gösteren, çocuklukta cinsel istismara uğramış bireyler için psikodinamik psikoterapinin yararlı olabileceğini göstermektedir (Price ve ark., 2004).

Türkiye’ de istismarla ilgili epidemiyolojik ve koruyucu çalışmaların sayısı azdır. Cinsel eğitimin verilmemesi ve koruma amacıyla çocukların küçük yaşta aşırı uyarılmaları bir sorun olarak değerlendirilebilir. Ülkemizde istismar otaya çıktıktan sonra yapılacak ekip çalışmasının kuralları yeniden düzenlenmelidir. İlgili meslek gruplarının bu konuda teorik ve uygulamalı olarak hazırlanması önemlidir.

Cinsel istismara bağlı önleyici programlar çocuklara belirli yetenek ve anahtar içeriklerin öğretilmesini amaçlamaktadır. Bu tür programların çocukları bilgilendirmekte etkili olduğu ve 6 haftadan 6 aya kadar akılda kaldığına ilişkin kanıtlar vardır. Yalnız bu tür bilginin cinsel istismarın önlenmesinde ve ihbarların artmasında etkililiğine yönelik kanıtlar fazla değildir. Bilginin çocuğu tek başına koruyabileceğini farz etmek çocuk ve yetişkin arasındaki güç farkı ve yetişkinin

ayırtma, tehdit ve haklı çıkarma potansiyelini göz ardı etmek olacaktır. Diğer taraftan cinsel tacize yeltenenlerin, saldırı hakkında bir yetişkine gideceğini söyleyen çocuklarda tacizden vazgeçtiğine dair kanıt vardır. Bu nedenlerden ötürü, çocukları özellikle de pasif, yalnız ve problemlili olanları bilgilendirmek ve onları tacizden korumak önemlidir (Wenar, 1994).

Önleyici programlardan bir tanesi de 'Stay Safe' programıdır. Carr (1999) Dublin'de cinsel istismar kurbanı olan çocuk ve adölesanlarda cinsel istismarın açığa çıkmasını kolaylaştırmak için, okul temelli güvenlik programı (The Stay Safe Programme) etkinliğini değerlendirmek amacıyla bir çalışma yapmıştır. 145 kurban çocuk cinsel istismar değerlendirme birimine gönderilmeden önce Stay Safe programına katılmıştır. Bu 145 çocuk, önleme programına katılmamış olan 443 çocukla karşılaştırılmıştır. Sonuçta programa katılan özellikle bayan adölesanlar diğer katılımcılardan daha fazla cinsel istismarı açığa vurmuşlardır. İlk açığa vurma oranı Stay Safe 'e katılanlarda daha yüksek bulunmuş ve okullarda öğretmenlerle bu konuların konuşulabilmesi oranı yükselmiştir. Programa katılanlarda daha yüksek oranda doğrulanan istismar oranının değerlendirilmesini takiben çocuklar durumu daha fazla kişiyle paylaştığı için durum daha fazla hukuki yollara sevk edilmiştir. Açığa vurma konusunda programa katılan ve katılmayanlar arasındaki fark demografik faktörler ya da istismarın ne tür olduğu ile ilişkili bulunmamıştır. Bu program geniş çaplı uygulamayla yürüyebilecek ikincil bir önleme girişimidir. Lise ve üniversite kurumlarında eğer bu tür yapılar varolursa bireyler yaşadıklarını daha fazla diğerleriyle paylaşarak tek olmadıklarını yani evrenselliği hissedeceklerdir (Carr, 1999).

Aileyi merkeze almak, şefkat ve güven, klinisyen- danışan ilişkisinin 3 özelliğidir. Yetişkinler arasında bu özellikler danışanın danışmanın önerilerine bağlı oluşuyla ilgili olmaktadır. Nelson, Higman, Sia, McFalane, Fuddy, Duggan (2004) 4 amaca bağlı olan bir çalışma yapmışlardır. Bu amaçlar ; klinisyen- danışan ilişkisiyle ilgili tedavi evlerinin özelliklerinin ölçülmesi; yara ve hastalıkların önlenmesiyle ilgili olarak rehberlik koşullarının ölçülmesi; yapılan rehberlik ile ebeveynlerin çocuklara karşı davranış değişimlerini incelemek; tedavi ev özellikleriyle rehberlik ve ebeveynlerin davranış değişikliklerini ilişkilendirerek incelemektir. Çocukları bir yaşındaki, risk altındaki ailelerden, rastgele, çocuk istismarı ve ihmali engelleme için evlere ziyaret programı hazırlanmış ve kontrollü olarak seçilen bu ailelerden elde edilen bilgilerle kesitsel bir çalışma yapılmıştır. Klinisyenler şefkat, güven ve aile merkeziliğini içeren ebeveynsel değerlendirmelerin ölçümü için 'Primary Care Assesment Survey' skalasını kullanmışlardır ardından araştırmacılar yaralanma ve çocuk hastalıklarının önlenmesi konuları ve davranış değişikliklerine (duman alarmı, bebek arabaları, bebek oturakları, merdiven korumaları gibi) ilişkin veriler toplanmıştır.

Sonuçta çocuklar 1 yaşındayken görüşülen 564 anneden 402' sinde (%71) birincil bakıma ilişkin olumlu veriler elde edilmiştir. Örnekleme bulunan annelerde fakirlik, eşlerinden şiddet görme, ciddi ruhsal sorunlar, madde kullanımı olgularına rastlanmıştır. Elde edilen sonuçlara göre aileler ortalama düzeyde ebeveynlere karşı rehberlik yapmaktadırlar ve aile merkeziliği, merhamet ve güven değerleri

bireylerin sosyokültürel durumuna bağlı olarak düşüş göstermektedir (Nelson ve ark., 2004).

Sheridan ve Wolfe (2004) Hollanda’ da bebeklerde ağlamayla tetiklenen ebeveynsel olayları içeren bir çalışma yapmışlardır. Bu çalışmada 6 aylık bebeklerin %5-6’ sının sadece ağlamaları nedeniyle en az bir kere ebeveynleri tarafından boğulmaya çalışıldığı, tokatlandığı ve sarsıldığı saptanmıştır. Ebeveynlerin bebeğin ağlamasını aşırı olarak algılayarak zarar verici hareketlerde mi buldukları yoksa ebeveynlerin davranışlarına bağlı olarak mı bebeklerin ağladıkları saptanamamıştır. Sheridan ve Wolfe’ a göre bebeklerin ağlamaları bu tür davranışlara neden olmamaktadır, ebeveynin bebeğe verdiği doğru olmayan tepkiler bebeğin psikolojik açıdan sarsılmasına ve psikolojik olarak zarar görmesine neden olmaktadır (Sheridan ve Wolfe, 2004). Ailelere verilen sosyal destek, eğitim ve bakım yardımı ile ebeveyn – çocuk arasındaki ilişkinin düzeldiği görülmüştür.

Gençlerin bireysel raporlarına bağlı olarak cinsel istismar, depresyon, intihara eğilim, umutsuzluk konuları arasındaki ilişkiyi incelemek isteyen araştırmacılar 1995 yılında Avustralya’daki 27 lisede 2603 öğrenciye depresif belirtilerini, umutsuzluk düzeylerini, intihara eğilimlerini ve cinsel istismara maruz kalma durumlarını ölçmek için skalalar uygulamışlardır. Sonuçlara göre cinsel istismar intihara yönelme ile ilişkili olarak bulunmuş, depresif belirtiler, umutsuzluk ise dolaylı olarak ilişkili bulunmuştur. Umutsuzluk özellikle intihara eğilim ile ilişkili bulunmuştur. Elde dilen sonuçlara göre erkekler umutsuzluk ve depresif belirtiler konusunda kız öğrencilerden anlamlı olarak daha yüksek puanlar almışlardır. Araştırmacılara göre

cinsel istismara bağlı olarak ortaya çıkan depresif semptomlar, umutsuzluk ve intihar düşünceleri kız öğrencilerde daha fazla ve uzun süreli psikopatolojiye neden olmaktadır. (Bergen, Martin, Richardson, Allison, Roeger, 2003).

Terapide öncelikle;

- Çocuğa içten inanmak ve bunu belirtmek ,
- *Çocuğun olayı nasıl algıladığı ve onun için anlamını belirlemek,
- *Çocuk ve istismarcı arasındaki yakınlık, yaş farkı ve ilişkinin özelliği öğrenilmeli,
- Durumu kabul etmek ve çocuğu yargılamamak,
- Çocuğa yalnızca istismar bağlamında yaklaşmamak,
- Çocuğun benlik saygısını güçlendirmek,
- Toplum içine çocuğu yeniden sokmak,
- Suçlamalardan kaçınmalı, güven ilişkisi sağlanmalıdır (Güneş, 2002).

Terapötik teknikler hakkında en çok bilgi iyi planlanmış çalışmalardan çok klinik gözlemlere dayanmaktadır. Az sayıda belirti gösteren ya da hiç belirti göstermeyen ve destekleyici bir çevreye sahip olan çocuklar için psiko-eğitimsel müdahale yeterli olabilmektedir. Çocukların belirgin istismar etkileri taşıdığı vakalarda istismar-odaklı terapiden faydalanılabilir.

İstismarın travmatik etkisine yönelik tedavi yaklaşımları değerlendirildiğine, tedavi sonuç bulgularına göre etkili bulunan yaklaşım travma odaklı bilişsel davranışçı terapidir. Bu müdahale iyi bilinen psikolojik ilkelerin cinsel istismara uğramış çocuklara uyarlanmasına dayanmaktadır. Bu yaklaşıma göre çocuklar, istismar

yaşantısının hatırlatıcılarına yönelik olumsuz duygulanım ve olaya yönelik bilişsel çarpıtmalar geliştirebilirler.

- Bu tepkiler strese (kabus, anılar),
- Kaçınma davranışlarına (etkinliklerin sınırlanması)
- Kendine ve başkalarına yönelik inançların olumsuz değişimine (tüm erkeklerden korkma, düşük benlik saygısı) neden olabilir.

Bilişsel davranışçı terapi, istismar ile ilişkili olumsuz duyguları dışa vurmaya öğrenmeyi, bilişsel başa çıkmayı, kaygı yönetimi stratejilerini, bilişsel çarpıtmaların düzeltilmesini ve istismardan korunmaya yönelik stratejilerin öğrenilmesini içermektedir. Bu yaklaşım aynı zamanda ebeveynlere çocuklarının tepkilerini anlamaya ve bunları karşılamaya ve kendi yaşadıkları stresle başa çıkmaya yönelik tedavi sağlamaktadır. Ebeveynlere çocuklarının tepkilerini ele alabilmeleri için etkili davranış yönetimi stratejileri de öğretilmektedir. Travma odaklı tedavinin sağlanması, ailelerin kriz yaşıyor olmaları ya da diğer sorunların çocuğa odaklanmayı güçleştirmesine bağlı olarak oldukça karmaşıktır. Ailelerin sorunlarının (evsizlik, hukuki sorunlar, madde kötüye kullanımı, aile içi şiddet) ele alınabilmesi için klinisyenlerin tedavi sürecine diğer servisleri de katmalarına gerek duyulabilir (Güneş, 2002).

King, , Tonge, Mullen, Myerson, Heyne ve Ollendick (1999) cinsel istismara uğramış ve sonrasında TTSB belirtileri gösteren çocuklar için bilişsel davranışçı tedavi programının etkinliğini değerlendirmişlerdir. TTSB' nin değerlendirilmesi yapılandırılmış klinik görüşmeye dayanmaktadır. Çalışmada DSM kriterlerine göre

TTSB tanısı almış olan kız çocuklardan oluşan örneklemin yaş grubu 3-16 yaş arasında değişmektedir. Tedavide çocuğun bakımını yapan kişi ve çocuğa 12 seanslık bireysel tedavi sağlanmıştır. Bu terapi seansları baş etme yeteneği eğitimi, istismarla ilişkili düşünce ve hatıralarla yüzleşmeye yardım için maruz bırakma ve önleme yeteneği eğitimini içermektedir. Ebeveynlerle yapılan terapi seansları ebeveyn-çocuk iletişim yetisini güçlendirme ve davranış becerilerini güçlendirmeye odaklanmıştır. Değerlendirme araçları TSSB semptomatolojisini değerlendirmek için çocuk ve ebeveynlerle yapılan klinik görüşmeyi içermektedir. 6 yaş üstü çocuklar için ise anksiyete ve depresyon ölçekleri uygulanmış ve bu ölçümler çeşitli semptomların değişiminin görülmesi için müdahaleden önce 2 kere alınmıştır. Ölçümler tedavi sonrası tekrarlanmış ve sonuçlara göre tüm ölçümlerde iyileşme görülmüştür (tedavi sonrasında hiçbir çocuk tedaviyi izleyen dönemde TSSB teşhis kriterlerine uymamaktaydı).

Yine King ve arkadaşları (1999) 19 tane anne ve onların cinsel istismara uğramış çocuklarından oluşan bir grupta bilişsel- davranışçı terapinin etkisini incelemiştir. Bilişsel- davranışçı müdahale yöntemi bir önceki çalışmanın aksine ailelere grup şeklinde uygulanmıştır. Çocuklar ve ebeveynlere ayrı gruplarda 11 haftalık süreçle seanslar uygulanmıştır (haftada bir seans). Bu çalışmada ilk temas, tedavi öncesi, tedavi sonrası ve 3. ay izleme noktalarında bazı ölçümler alınmıştır. SCL-90 ile ebeveynlerin stres düzeyleri ölçülmüş, , istismarla direkt ilgili olan sakınma düşünceleri Impact of Events Scale ölçeği ile ölçülmüş, ebeveynlerin çocuklarıyla olan iletişimlerinin raporu, davranış yönetimi, stratejileri ve istismarla ilgili etkileşimleri Parenting Practices Questionnaire ile ölçülmüştür. Bilişsel- davranışçı

terapi gruplarında anneliğe özgü ve çocuktaki semptomatolojinin farklı ölçeklerinde, bireysel raporlarda, ebeveynlik pratiklerinde belirgin iyileşme görülmüştür. Anneler daha az düzeyde stres belirtmişler ve istismarla ilişkili düşünce ve duygulardan daha az kaçınma, çocukların davranışlarına daha uygun tepkiler verilmiştir. Tedavi boyunca başarılan iyileşmeler 3 aylık izleme sürecinde devam etmiştir.

Klinik düzeyde ölçülen anksiyete, depresyon, TSSB semptomlarında ve problem davranışı ölçen ölçeklerde iyileşmeler gözlenmiştir. Ailelerde de daha az anksiyete, depresyon ve stres belirtilerine rastlanmıştır. Elde edilen sonuçlar 2 yıl boyunca tutarlı bir şekilde ölçülmüştür (3-24 aylık izleme yapılmıştır). Bu araştırmaların sonuçları bilişsel- davranışçı terapinin etkinliği üzerine yoğunlaşılması gerektiğine işaret etmektedir (King ve ark., 1999).

Çocukların belirgin istismar etkileri yaşadıkları vakalarda istismar odaklı terapiden faydalanılabilir. Çocuklar (ve yetişkinler) için istismar odaklı terapi tedavi amaçlı değil kendini idame ettirme amaçlıdır .

Çocuğun cesaret kazanması, korkutucu düşüncelerine, ve travma imgelerine geri dönmesini ve onları daha iyi bir kontrol duygusuyla güvenli bir çevrede keşfetmelerini sağlar.

Çocuğun sağlıklı bir yetişkin olabilmesi için “korkutucu dünya” olarak gördüğü ne varsa bunlarla baş etme becerilerini kazanması gerekir. Terapistin görevi çocuğa güvenebileceği, koruyucu bir çevre sağlamaktır. Eğer çocuk güvenli ve korunmuş

hissetmezse iyileşme sürecine giremeyecektir. Bu yüzden sağlıklı bir terapötik bağ kurmak tedavi sürecinin önemli bir yönüdür.

İstismara uğramış çocuklar için fenomenolojik terapötik tutum ve kendilik psikolojisi istismar odaklı terapinin temelini oluşturmaktadır. *Fenomonolojik yaklaşıma* göre; davranışlar gerçeklikten ziyade kişinin hayatta kalma deneyimlerine ve algılarına göre belirlenir. *Kendilik psikolojisi* kendiliğin ortaya çıkması üzerine odaklanır. Çocuğa kötü davranmak onun kendini gerçekleştirmesini engelleyebilir. Bu, kimlik karmaşasına eğilimli, kişisel boşluk hissedilen ve sınırların kaybolduğu bir durum yaratabilir. Kendilik psikolojisi teorisi, empatinin önemini ve benlik saygısı oluşturmanın önemini vurgular. Kötü davranım kurbanı çocuklarla çalışırken empatik ve çocuk odaklı olmak önemlidir. Bazı durumlarda bilişsel davranışçı teknikler kullanılır. Örneğin bilişsel yeniden yapılandırma (restructuring) çocuğa çarpıtılmış algılarıyla baş edebilmesi için yardımcı olur (Karp ve Butler., 1996).

Az sayıda belirti gösteren ya da hiç belirti göstermeyen ve destekleyici bir çevreye sahip olan çocuklar için formal tedavi gerekli olmayabilir ve psiko- eğitimsel müdahale yeterli olabilir.

İstismarın tipik sonuçları, TSSB, depresyon ve kaygıdır. İstismar ile ilişkili diğer sorunlar ek müdahaleler gerektirebilir. Örneğin, çocukların yaklaşık üçte biri davranım sorunları geliştirmektedir ve diğer çocukların istismardan korunması için bunların en kısa zamanda ele alınması gerekmektedir.

Travma tedavilerinde etkili bir diğer terapi türü travma-odaklı bilişsel davranışçı terapidir. Bu yaklaşıma göre, çocuklar, çocuklar istismar yaşantısının hatırlatıcılarına ya da anılarına yönelik koşullanmış olumsuz duygulanım ve olaya yönelik bilişsel çarpıtmalar geliştirebilirler. Bu tepkiler strese (kabuslar, yineleyici ve rahatsız edici anılar), kaçınma davranışlarına ve kendine ve başkalarına yönelik inançların olumsuz değişimine (erkeklerden korkma, düşük benlik saygısı) yol açabilir. Bu yaklaşım, istismar ile ilişkili olumsuz duyguları dışa vurmaya öğrenmeyi, bilişsel başa çıkmayı, kaygı yönetimi stratejilerini, bilişsel çarpıtmaların düzeltilmesini ve istismardan korunmaya yönelik stratejilerin öğrenilmesini içermektedir. Bu yaklaşım aynı zamanda ebeveynlere çocuklarının tepkilerini anlamaya ve bunları karşılamaya ve kendi yaşadıkları stresle başa çıkmaya yönelik tedavi sağlamaktadır. Ebeveynlere çocuklarının tepkilerini ele alabilmeleri için etkili davranış yönetimi stratejileri de öğretilmektedir. Travma odaklı tedavinin sağlanması, ailelerin kriz yaşıyor olmaları ya da diğer sorunların çocuğa odaklanmayı güçleştirmesine bağlı olarak oldukça karmaşıktır. Ailelerin sorunlarının (evsizlik, hukuki sorunlar, madde kötüye kullanımı, aile içi şiddet) ele alınabilmesi için klinisyenlerin tedavi sürecine diğer servisleri de katmalarına gerek duyulabilir (Güneş, 2002).

İstismarın çocuk üzerindeki etkisinin ayrıntılı değerlendirilmesine ek olarak, ebeveynlerinde tepkisini değerlendirmek çok önemlidir. Birçok ebeveyn çocuğuna inansa ve desteklese de, bazıları, özellikle ensest vakalarında bunu yapmamaktadır. Ebeveyn yeterliliğini arttırmak ve ebeveynlerin stresini azaltmak önemli müdahale hedefleri olabilir. Çocukların aile ve akranları ile ilişki, okul başarıları ve

sosyalleşme süreci gibi anahtar işlev alanları her zaman gelişimsel açıdan değerlendirilmelidir. Uzun süreli zarara yönelik en önemli koruyucu etmen, normal bir gelişimin desteklenmesidir.

İstismar durumunda ebeveynlerin işlevselliğini arttırabilmek için elde edilen bilgilere dayanarak çeşitli seçenekler tercih edilebilir: sosyal veya çevresel stresleri azaltmak veya ortadan kaldırmak; sosyal etkenlerin ebeveynler üzerindeki olumsuz psikolojik etkilerini azaltmak; çocuğun kreşe gitmesini veya eve çocuk bakıcısı alınmasını sağlayarak anne üzerindeki yükü kapasitesine uygun sınırlara indirmek; annenin bakım sağlayabilmesi için duygusal destek, cesaretlendirme, sempati, teşvik, öneriler ve bebeğin gereksinimlerini planlayabilmeyi, değerlendirebilmeyi ve karşılayabilmeyi öğrenmesi için yardım sağlamak ; ebeveynlerin psişik iç çatışmalarını çözmek veya azaltmak (Kaplan ve Sadock, 2005; çev. Ed.: Aydın, H., Bozkurt A.).

Fiziksel istismarın tedavisinde tedavi çok yönlü gerçekleştirilmeli, çocuk, aile ve çevresel etkenler üzerinde ayrı ayrı durulmalıdır. Tedavideki asıl hedef çocuğu hasardan korumak ve aile ilişkilerini güçlendirmek olmalıdır. Çoğu tedavi, uygun çocuk yetiştirme stratejilerine odaklanan, ebeveynlere sosyal destek, öfke kontrolü ve eğitim konusunda yardım veren yaklaşımları içermektedir. Çocuğa uygulanacak terapötik girişim olayın çocukta yarattığı psikopatolojik hasarları içermelidir. Çocuğa, başına gelenlerin kendi hatası yüzünden olmadığı açıklanmalıdır (Kaplan, 1999; Akt.: Gökler ve Taner, 2004).

Cinsel istismar olgularında ise yoğun bireysel terapiye ek olarak, gerekli görülen bazı durumlarda grup ve aile terapisi uygulanmaktadır. Bu çocuklar kendilerini yalnız, terk edilmiş ve suçlu hissettiklerinden bu olgularda destekleyici yaklaşılmalıdır (Gökler ve Taner, 2004). Cinsel istismarı ortadan kaldırmanın en etkin yolu oluşmasını önlemektir, buna yönelik programlar geliştirilmektedir. Çocuklara yönelik bu programlar, olası istismar durumlarını tanımalarını, uygun bir yolla tepki göstermelerini ve böyle bir durumda güvendikleri bir erişkine olayı anlatmalarını hedeflemektedir (Yalın, Kerimoğlu ve Erman, 1995). Önleme programları özellikle sosyal ve ekonomik düzeyde istismar olduktan sonraki tedavi masraflarına göre çok daha ucuz ve yararlı olmaktadır. Ailenin desteklenmesi, eğitim, kaliteli çocuk bakımı, çocuk gelişiminin izlenmesi ve erken sağlık bakımları, stres kontrolü ve dürtü kontrolü, bireysel yardım grupları, aileleri destekleme grupları gibi konular istismarda en iyi yaklaşımlardandır (Bethea, 1999). Duygusal istismarın tedavisi ekolojik model çerçevesinde çok yönlü gerçekleştirilmelidir, çocuk ve ailedeki bozukluk ve çevresel zorlayıcı yaşam olayları üzerinde çalışılmalıdır (Şahiner, 2001; Akt.:Gökler ve Taner, 2004).

COCUĞU CİNSEL İSTİSMARDAN KORUMAK İÇİN AŞAĞIDAKİ BİLGİLER VERİLMELİDİR.

- 1*Çocuklar kendi vücutlarına sahiptir ve vücutlarını kontrol edebilirler.
- 2*Çocuğa iyi ve kötü dokunma arasında fark olduğu ve herhangi bir kötü dokunuşta herkese hayır diyebileceği öğretilmelidir (birisine saygı duymak onun her istediğini yapmak değildir).

3*Çocuğa güvenilir ve koruyucu bir aile ortamı sağlanmalıdır.

4*Güvenilen yetişkinler çocuğun kendini garip veya rahatsız edildiği durumlardan sonra bilgilendirilmelidir.

5* Potansiyel tacizcilerin tanıdık kişiler olma olasılığı yabancı olma olasılığından yüksektir. Bu nedenle çocuk eğer, bir yakını, dostu, akrabayı görmeme konusunda ısrar ediyorsa çocuğun bu isteğine kulak verilmelidir.

6*Cinsel istismarla başa çıkmanın temel yollarından bir tanesi ‘hayır’ demek veya kaçmaktır. Bu çocuklara öğretilmelidir.

7* Çocuğa cinsel içerikli bilgi vermekten kaçınılmamalı ve bu durumdan utanılmamalıdır

8*Çocukları öpücük vermek veya kucağa oturmaya yönlendirmek yerine duygularını kendi yöntemleriyle ifade etmelerine olanak sağlamak gerekir.

9*Çocukla çok iyi iletişim kurulmalı ve güven her türlü konu konuşulabilecek düzeyde genişletilmelidir.

10*Öğretmenlere cinsel eğitimden söz edilmeli ve çocuklara hiç kimsenin bedenlerinin özel yerlerine dokunmaması gerektiği öğretilmeli.

11* İzinsiz kimsenin arabasına binmeme, evine gitmemesi gerektiği, yabancılardan bir şey almaması gerektiği öğretilmelidir.

12* Çocuklara bedenlerinin kendine ait olduğunu öğretilmelidir ki, dokunulmasını ya da sarınılmasını istemiyorlarsa rahatça söylesinler (Dilbaz, 2004).

Çocuk yalnızca bakım açısından değil ilgi ve sevgi bakımından da anne ve babaya muhtaçtır. Bu sebeple çocuğun anne ve babası ile kurduğu iletişim, aradaki etkileşim çocuğun kişilik yapısını ve ruhsal yapısını belirleyecektir. Bu konuda yapılan

çalışmaların çoğu, annenin çocuğu ile olan ilk ilişkilerinin çocuğun zihinsel ve ruhsal gelişimi için önemini vurgulamaktadır. Eğer anne çocuğuna sevgi ile yaklaşır ve onun bakımını tutarlı bir şekilde sürdürürse bu durum da çocuğu olumlu şekilde etkileyecek ve sonuç, Erikson'un ortaya koyduğu 'temel güven duygusu' olacaktır (Dökmen, 1996). Eğer anne çocuğuna kötü davranıyorsa, çocuk şiddete, ezime, ihmale maruz kalıyorsa bunun sonuçları da ruh sağlığı açısından olumsuz olacaktır (Dökmen, 1997).

Araştırma sonuçlarından da anlaşıldığı gibi çocuk gelişiminin üzerinde annenin ilgi ve sevgisi ve de sunduğu tutarlı bakım ne kadar etkiliyse annenin uyguladığı ezim de o kadar belirleyicidir. Çocuğa uygulanan olumsuz davranışların sonuçları, yani ortaya çıkan hasarlar ya da kayıplar kalıcı veya uzun süreli olduğu için çocuğun kötü davranışa maruz kaldığının anlaşılması kolaydır. Özellikle de çocukta fiziksel hasar, gelişme yetersizliği veya gecikmesi yada davranış bozukluğu varsa bunlar çocuğun maruz kaldıklarının kanıtları olabilir (Sayıl, 1998). Bu gibi, olumsuz yaşantıya dair en ufak bir belirti dahi dikkate alınmalı ve ezimin engellenmesi için gerekenler yapılmalıdır. Bu gerekenlerin başında da aile eğitimleri gelmektedir, gerektiğinde hem çocuğun bakımını üstlenen kişiye veya kişilere psikolojik destek sağlanması 'engelleme' konusunda önemli bir adımdır. Olumsuz yaşantı ile kastedilen çocuğa uygulanan istismar olabileceği gibi aile içerisinde aile bireylerinden herhangi birisine uygulanan ve çocuğun tanık olduğu hasar verici eylemler de olabilir.

Yapılan çalışmaların ortaya koydukları ortak bulgu istismara maruz kalan çocukların zihinsel ve ruhsal gelişimlerine ket vurulduğudur. Örneğin, şiddetin yaşandığı

ailelerde yetişen çocukların yaklaşık %40'ı klinik düzeyde sorunlar göstermektedir (Yıldız, 2004). Bu gibi çocukların şiddete maruz kalmayan veya şiddete tanık olmayan çocuklara oranla ruhsal bozukluklar geliştirme riskinin daha fazla olduğu gerçeği göz önüne alınır, istismar veya şiddet olgusunun engellenmesinin ne derece gerekli olduğu açıklık kazanır. Engellenmesi ile kastedilen yalnızca istismardan şüphelenildiğinde veya tanık olduğunda rapor edilmesi değil, aile eğitimleri veya aile danışmanlığı gibi hizmetler sunularak ailelerde güvenli ve ruhsal açıdan sağlıklı ortamların yaratılması da istismarı engelleme çalışmalarındandır.

Yapılan çalışmalar çocuk istismarı ile ilgili en önemli risk faktörünün ailenin ciddi ekonomik sıkıntısı olduğunu göstermiştir (Güler, Uzun, Boztaş, Aydoğan, 2002). Özellikle aile içinde evin gereksinimlerini ve bütçe ayarlamalarını yapmak zorunda kalan kişinin ayarlamalarını yapmak zorunda kalan kişinin anne olduğu düşünülecek olursa ciddi ekonomik sıkıntıların anneyi olumsuz etkileyeceği söylenebilir. Yapılan çalışmalarda çocuk sayısının fazla olması, işsizlik, ebeveynlerden birinin üvey olması, ailenin sosyal desteklerinin yetersiz olması annenin şiddet kullanmasını hazırlayıcı risk faktörleri olarak gösterilmiştir (Başbakanlık aile araştırma kurumu, Ankara, 1998). Çocukluğunda istismar görmüş annelerin kendi çocuklarını istismar etmeye daha yatkın olduğu da yine çalışmalarla gösterilmiştir (Browne, 1991; çev. Kozcu, S.).

Çocuk cinsellik ile ilgili hiç eğitim görmemişse, cinsellik onun için korkutucu, yasak ve suçluluk yüklüyse, göreceli olarak zararsız karşılaşmalar bile, panik tepkilerine ve uzun süreli suçluluk duygularına ve anksiyeteye yol açabilir. Ebeveyn ve eğitimciler

koru, panik, olayı büyütme, çocuğa yalan söylediğini, olaydan dolayı suçlu ve kirlenmiş olduğunu hissettirme gibi tepkiler gösterirlerse, çocukta da benzer tepkiler görülebilir.

Eğer çocuk cinsel eğitim görmüşse, cinsellikten genellikle korkmuyorsa ve cinsel istismar konusunda temel bilgilere sahipse yabancılarla rastlantısal ve kısa süreli cinsel içerikli karşılaşmaların ciddi ve kalıcı etki yapma olasılığı düşüktür. Böyle durumlarda çocuk, genellikle teşhire arkasını dönmek, fizik temasa ilişkin öneri ve çabaları reddetmek gibi uygun tepkiler gösterir.

Okulda verilen cinsel eğitimin bir parçası olarak, çocuklar çocuk cinsel istismarı hakkında korkutucu olmayan bir biçimde bilgilendirilmelidir. İstismar edebilecek kişilerden nasıl korunabilir ya da bu kişilerin önerileri nasıl reddedilebilir? Sonradan kime veya nereye başvurulmalıdır? Gibi soruların cevaplarının çocuklar tarafından anlaşıldığından emin olunmalıdır (Kutchinsky, 1991; çev. Gürkaynak, İ.).

Bu çalışma çocuk istismarı (duygusal, cinsel (ensest) ve fiziksel istismar) ve istismar sonrası verilebilecek tepkiler karşısında aile ve çocukları bilgilendirme temelinde hazırlanmıştır. İstismara ilişkin birey yaşamında patolojik sonuçlara yol açabilecek durumlar incelenmeye çalışılmış, istismara çocukların nasıl yaklaşması gerektiği ve istismar yaşantısına maruz kalan bir çocuğa nasıl yardım edilmesi gerektiğine ilişkin yapılan çalışmalardan elde edilen bilgiler çocuk ve ebeveynlere aktarılmıştır.

1.5. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın genel amacı, ilkokul üç, dört, ve beşinci sınıflarda okuyan 10, 11 ve 12 yaşlarındaki çocukların istismar (fiziksel, duygusal ve cinsel) konusu hakkında ne bildiklerini görmek ve araştırmacı tarafından hazırlanan eğitimin etkili olup olmadığını ortaya çıkarmaktır. Aynı amaç doğrultusunda araştırmaya katılması sağlanan çocukların ebeveynleri için de hazırlanan broşür dahilinde ebeveynler değerlendirilmeye alınmış hazırlanan broşürün etkileri araştırılmıştır. Eğitim ve bilgilendirme (broşür) öncesinde ve sonrasında uygulanan istismar ölçeği ile elde edilen veriler analiz edilmiş, istismar ile ilgili varolan bilgilerin gelişme gösterip göstermediği ortaya çıkartılmıştır. Çalışma kapsamında çocuklar ve ebeveynler için üç grubun karşılaştırması yapılmıştır.

Araştırmanın iki temel değişkeni bulunmaktadır:

(1) Cinsiyet (Kız x Erkek)

(2) Yaş Grubu (Çocuklar için 10 x 11x 12 yaşında olma)

(Ebeveynler için 10 x 11 x 12 yaşında çocuğu olma)

Çalışmada katılımcıların cevapladığı istismar ölçeği eğitim ve bilgilendirme (broşür) öncesi ve sonrasında elde edilen ön test ve son test verileri cinsiyet ve yaş grubu değişkenlerine bağlı olarak incelenmiştir. Bu çalışmada öncelikle çocuk katılımcılardan elde edilen eğitim önce ve sonrası istismar ölçeğine verilen cevaplar karşılaştırılmıştır. İkinci basamakta araştırmaya katılan çocuk katılımcıların

ebeveynlerinden elde edilen bilgilendirme (broşür) önce ve sonrası istismar ölçeğine verilen cevaplar karşılaştırılmıştır.

Araştırmaya hem çocuk, hem çocukların ebeveynlerinin alınmasının nedeni istismar ile ilgili araştırmaların sayısının fazla olmaması varolan çalışmaların ebeveyn ve çocukların olaya nasıl baktığını göstermemesidir.

Bu araştırmanın en önemli yönü Türkiye’de yapılan araştırmalara göre %10 – 53 arasında bildirilen istismar (fiziksel, duygusal ve cinsel) konusu hakkında çocukların kendilerini koruyabilme yöntemlerini ve ebeveynlerin çocuklarına bu konu ile ilgili verdikleri bilginin içeriğini ortaya çıkarabilmesidir. Ayrıca literatürde daha önce istismar ile ilgili çocuk ve ebeveyn bilgilendirme, önleme çalışmasının yapılmamış olması da bu çalışmanın özgünlüğüdür.

BÖLÜM II

2. YÖNTEM

2. 1. Örneklem

Araştırmanın örneklemini; ilkokul üç, dört, ve beşinci sınıflarda okuyan 10, 11 ve 12 yaşlarındaki 43 çocuk ve bu 43 çocuğun ebeveynleridir. Tüm katılımcılara Ankara Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Pedodonti Anabilim Dalı'nda ulaşılmıştır.

2. 2. Veri Toplama Araçları

2. 2. 1. Demografik Bilgi Formu

Araştırmada çocuk katılımcılar ve ebeveynler için ayrı demografik formları hazırlanmıştır. Çocuklar için oluşturulan demografik bilgi formunda katılımcıların adı ve soyadı, yaşı, cinsiyeti, eğitim düzeyi bilgilerine yer verilmiştir (Ek-1). Ebeveynler için oluşturulan demografik bilgi formunda ise katılımcıların adı ve soyadı, yaşı, cinsiyeti, eğitim düzeyi, mesleği, çocuk sayısı bilgilerine yer verilmiştir (Ek-2).

2. 2. 2. İstismar Ölçeği

Araştırmada çocuk katılımcılar ve ebeveynler için ayrı istismar ölçek formları hazırlanmıştır. Bu istismar ölçekleri 16 maddeden oluşan istismar ve sonrasında ortaya çıkabilecek bireysel ve çevresel belirtileri içeren bir ölçektir (Ek-3, Ek- 4)

Geçtiğimiz 10 yılda dünyada terapist ve aileler çocuk cinsel istismarıyla ilişkilendirilen “kırmızı bayraklar” (red flags) hakkında eğitim almak için karşılıklı işbirliği yapmaktadırlar. Bu tür bir eğitimin ülkemizde ne kadar gündemde olduğunu belirleyebilmek ve hazırlanan çocuk ve ebeveyn bilgilendirme formlarının anlamlılığını test edebilmek, çocukların ve ailelerinin bu konuda ne kadar bilgili olduklarını ve bilgiyi paylaştıklarını görebilmek için araştırmacı tarafından bir ön çalışma yapılmıştır. Ön çalışma sonucunda ön test ve son test arasında tekrarlı ölçüm analizi yapılmış ve formların anlamlı bir fark yarattığı sonucuna ulaşılmıştır.

İstismar Ölçeği Çocuk Formu yapı geçerliği için faktör analizi yöntemi ile incelenmiştir. Maddelerin madde-test korelasyonları .203 ve .642 arasındadır. Bu korelasyonlar .05 düzeyinde anlamlıdır. Bu durumda maddelerin ayırt ediciliklerinin ‘iyi’ olduğunu söyleyebiliriz (Erkuş, 2003). Ölçek maddelerinin yapı geçerliği Temel Bileşenler Analiziyle incelenmiştir. Analize bir dik döndürme yöntemi olan Varimaks ile devam edilmiş ve analiz sonucunda öz değerleri 3.88 ve 3.40 olan 2 faktör elde edilmiştir. Birinci faktör toplam varyansın % 24,26’ sını, ikinci faktör ise toplam varyansın % 21,27’sini açıklamakta, ikisi birlikte ise toplam %45,53’ünü açıklamaktadır.

İstismar Ölçeği Çocuk Formu'nun yapı geçerliği madde-toplam test korelasyonları ve faktör analizi yöntemleri ile test edilmiştir. Sonuçlar Tablo 2.1' de verilmiştir.

Tablo 2.1. İstismar Ölçeği Çocuk Formu'nun maddelerinin toplam test korelasyonları ve faktör yapısı

Madde No	Madde Toplam test korelasyonu	Madde No	Faktör Yük Değerleri
		1. Faktör	
1	.231	1	.468
2	.434	2	.658
3	.532	3	.729
4	.465	4	.638
5	.308	5	.403
6	.543	6	.717
7	.431	7	.594
8	.540	8	.734
9	.498	9	.637
10	.340	16	.335
		2. Faktör	
11	.454	10	.553
12	.522	11	.613
13	.636	12	.721
14	.505	13	.784
15	.642	14	.670
16	.203	15	.793

İstismar Ölçeği Çocuk Formu maddelerinin ait oldukları faktörler ve faktör yük değerleri Tablo 2.1’de verilmiştir. Görüldüğü gibi birinci faktör 10 maddeden (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 16), ikinci faktör 6 maddeden (10, 11, 12, 13, 14, 15) oluşmaktadır. Faktördeki maddeler incelendiğinde birinci faktör ‘**istismarın birey üzerindeki etkileri**’, ikinci faktör ise ‘**istismarın bireyin ilişkileri üzerindeki etkileri**’ olarak kavramsallaştırılmıştır.

Çocuklar yanıtlarını 3 şıkka göre belirlemektedirler: evet, = 1, hayır = 2, fikrim yok = 3. Ölçekten yüksek puan alınması istismar ile ilgili bilginin (istismarın belirtileri, istismar sonrasında yaşananlar) yetersizliğine; düşük puan ise istismar ile ilgili bilginin (istismarın belirtileri, istismar sonrasında yaşananlar) yeterli olmasına işaret etmektedir.

İstismar Ölçeği Veli Formu yapı geçerliği için faktör analizi yöntemi ile incelenmiştir. Maddelerin madde-test korelasyonları .040 ve .621 arasındadır. Bu korelasyonlar .05 düzeyinde anlamlıdır. Bu durumda maddelerin ayırt ediciliklerinin ‘ iyi’ olduğunu söyleyebiliriz (Erkuş, 2003). Ölçek maddelerinin yapı geçerliği Temel Bileşenler Analiziyle incelenmiştir. Analize bir dik döndürme yöntemi olan Varimaks ile devam edilmiş ve analiz sonucunda öz değerleri 3.52 ve 2.41 olan 2 faktör elde edilmiştir. Birinci faktör toplam varyansın % 21,99’ sını, ikinci faktör ise toplam varyansın % 15,07’sini , ikisi birlikte ise toplam %37,07’sini açıklamaktadır.

İstismar Ölçeği Veli Formunun yapı geçerliği madde-toplam test korelasyonları ve faktör analizi yöntemleri ile test edilmiştir. Sonuçlar Tablo 2.2' de verilmiştir.

Tablo 2.2. İstismar Ölçeği Veli Formu'nun maddelerinin toplam test korelasyonları ve faktör yapısı

Madde No	Madde Toplam test korelasyonu	Madde No	Faktör Yük Değerleri
		1. Faktör	
1	.431	2	.350
2	.441	4	.508
3	.146	5	.519
4	.324	6	.186
5	.286	7	.395
6	.040	8	.758
7	.349	9	.556
8	.621	10	.632
9	.324	11	.711
10	.416	12	.483
11	.507	13	.530
12	.251	14	.521
		2. Faktör	
13	.444	1	.632
14	.173	3	.361
15	.536	15	.697
16	.340	16	.578

İstismar Ölçeği Veli Formu maddelerinin ait oldukları faktörler ve faktör yük değerleri Tablo 2.2’de verilmiştir. Görüldüğü gibi birinci faktör 12 maddeden (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12), ikinci faktör 4 maddeden (1, 3, 15, 16) oluşmaktadır. Faktördeki maddeler incelendiğinde birinci faktör ‘**istismarın birey üzerindeki etkileri**’, ikinci faktör ise ‘**istismarın bireyin ilişkileri üzerindeki etkileri**’ olarak kavramsallaştırılmıştır.

Veliler yanıtlarını 3 şıkka göre belirlemektedirler: evet, = 1, hayır = 2, fikrim yok = 3. Ölçekten yüksek puan alınması istismar ile ilgili bilginin (istismarın belirtileri, istismar sonrasında yaşananlar) yetersizliğine; düşük puan ise istismar ile ilgili bilginin (istismarın belirtileri, istismar sonrasında yaşananlar) yeterli olmasına işaret etmektedir.

2. 2. 3. Çocuk Bilgilendirme Metni ve Ebeveyn Bilgilendirme Broşürü

Çocuk bilgilendirme metni ön test son test arasında, çocuklara istismar konusunda eğitim vermek, bilgilendirme yapmak amacıyla araştırmacı tarafından vaka üzerinden gitmek üzere sözel olarak anlatılmak üzere hazırlanan bir metindir. (Ek-5). Bu bilgilendirme metninde; istismarın (fiziksel, duygusal, cinsel) tanımı yapılmış, örneklerle açıklanmış, etkenler, belirtiler ve korunma yöntemleri belirtilmiştir.

Ebeveyn bilgilendirme broşürü ön test son test arasında, ebeveynlere istismar konusunda bilgilendirme yapmak amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanan istismarın (fiziksel, duygusal, cinsel) tanımını, etkenlerini, belirtilerini ve korunma yöntemlerini içeren broşürdür (Ek-6).

2. 3. İşlem

Çalışma için Ankara Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Pedodonti Anabilim Dalı'ndan izin istenmiştir. Alınan izin sayesinde henüz tedaviye alınmamış olan 43 çocuğa araştırma ile ilgili bilgi ebeveynlerini yanında verildikten sonra, ebeveynlerden alınan izin sonrasında ilk değerlendirme için ölçek verilmiştir. İlk değerlendirme sonrasında vaka üzerinden gidilen 20 dakikalık eğitim uygulanmıştır. Uygulamalarda eğitim verilen çocuk grupları 5-7 çocuk arasında tutulmuştur. Eğitimden sonra 10 dakika ara verilmiş ve bu ara sırasında araştırmacı tarafından çocuklara meyve suyu ikram edilmiştir. İlk değerlendirme ve eğitimin ardından ise ikinci değerlendirme uygulanmış ve çocuklara teşekkür edilmiştir.

Çocuklarının tedavisi için bekleyen ebeveynlere araştırmacı bireysel olarak gidip istismar ile ilgili bir çalışma yaptığını ve yardımcı olup olamayacaklarını sormuş, olumlu yanıt alınan ebeveynlere çocuklar özel odaya alınırken ön test uygulanmış ve çocukların eğitimi başlamadan önce ebeveynlere de araştırmacı tarafından hazırlanmış istismar broşürünü incelemeleri rica edilmiş ve bu yöntem ile ebeveynlerin bilgilendirilmeleri sağlanmıştır. Çocuklarda olduğu gibi bu

bilgilendirmeden sonra ebeveynlere de son test uygulanmış ve çalışmaya katıldıkları için teşekkür edilmiştir.

BÖLÜM III

3. BULGULAR

Bu bölümde; araştırmaya katılan ilkokul üç, dört ve beşinci sınıf 10, 11 ve 12 yaş gruplarındaki çocukların ve bu çocukların ebeveynlerinin cinsiyet ve yaş grubu temel değişkenleri çerçevesinde istismara ilişkin varolan bilgilerinin araştırmacı tarafından uygulanan eğitim ve ebeveynlere dağıtılan broşür kapsamında karşılaştırılmasına ilişkin bulgulara değinilmiştir.

3. 1. 10, 11 ve 12 Yaş Grubu Çocuklarının Karşılaştırma Sonuçları

3.1.1. 10, 11 ve 12 yaş grubu çocuklarının 3 (Yaş) x 2 (Cinsiyet) Faktörlü, Son Faktörde Tekrar Ölçümlü ANOVA Sonuçları

10, 11 ve 12 yaş grubu çocuklarının ortalama ve standart sapmaları Tablo 3.1’de verilmiştir.

Tablo 3.1. 10, 11 ve 12 yaş grubu çocuklarının ortalama ve standart sapmaları

		İlk Ölçüm			Son Ölçüm		
		10	11	12	10	11	12
		n:6	n:6	n:9	n:6	n:7	n:9
		Ort(S)	Ort(S)	Ort(S)	Ort(S)	Ort(S)	Ort(S)
1. Madde	k	2,16 (.75)	2,33 (.51)	1,88 (.78)	1,83 (.40)	2,00 (.00)	2,11 (.33)
	e	2,00 (.00)	2,28 (.48)	2,33 (.70)	2,16 (.40)	2,00 (.00)	2,11 (.33)
2. Madde	k	1,16 (.40)	1,83 (.98)	1,55 (.88)	1,00 (.00)	1,16 (.40)	1,22 (.66)
	e	1,50 (.54)	2,14 (.69)	1,88 (1,85)	1,33 (.81)	1,14 (.37)	1,00 (.00)
3. Madde	k	1,00 (.00)	1,50 (.83)	1,55 (.88)	1,00 (.00)	1,16 (.40)	1,00 (.00)
	e	1,50 (.54)	1,71 (.75)	1,44 (.88)	1,33 (.81)	1,14 (.37)	1,00 (.00)
4. Madde	k	1,16 (.40)	1,50 (.83)	2,11 (.92)	1,00 (.00)	1,16 (.40)	1,33 (.70)
	e	1,83 (.75)	1,85 (.89)	1,44 (.72)	1,66 (.81)	1,85 (.89)	1,00 (.00)
5. Madde	k	1,33 (.51)	1,50 (.83)	2,22 (.97)	1,33 (.51)	1,33 (.51)	1,55 (.88)
	e	2,16 (.75)	2,28 (.95)	1,66 (.50)	2,00 (.63)	1,57 (.97)	1,11 (.74)
6. Madde	k	1,00 (.00)	1,33 (.51)	1,77 (.97)	1,16 (.40)	1,16 (.40)	1,22 (.66)
	e	1,83 (.75)	1,85 (.89)	1,44 (.88)	1,83 (.98)	1,28 (.75)	1,11 (.33)
7. Madde	k	1,00 (.00)	1,50 (.54)	1,66 (1,00)	1,00 (.00)	1,16 (.40)	1,44 (.88)
	e	1,16 (.40)	1,71 (.95)	1,31 (.64)	1,50 (.83)	1,28 (.75)	1,00 (.00)
8. Madde	k	1,00 (.00)	1,33 (.51)	1,44 (.72)	1,00 (.00)	1,00 (.00)	1,22 (.66)
	e	1,16 (.40)	1,57 (.78)	1,77 (.97)	1,33 (.81)	1,28 (.75)	1,22 (.44)
9. Madde	k	1,00 (.00)	1,66 (.81)	1,77 (.97)	1,50 (.54)	1,00 (.00)	1,44 (.88)
	e	1,16 (.40)	1,71 (.95)	1,55 (.88)	1,33 (.81)	1,28 (.75)	1,22 (.66)
10. Madde	k	1,66 (.51)	1,83 (.98)	2,11 (.78)	2,00 (.00)	1,33 (.51)	2,11 (.60)
	e	2,00 (.63)	1,85 (.69)	2,11 (.92)	1,66 (.81)	2,00 (.00)	2,22 (.66)
11. Madde	k	1,00 (.00)	1,33 (.51)	1,77 (.97)	1,00 (.00)	1,66 (.81)	1,22 (.66)
	e	2,00 (.89)	1,71 (.75)	1,88 (.92)	1,33 (.81)	1,14 (.37)	1,22 (.66)
12. Madde	k	1,50 (.83)	1,66 (.81)	1,77 (.97)	1,50 (.83)	1,16 (.40)	1,33 (.70)
	e	1,83 (.98)	1,85 (.89)	2,00 (.86)	1,66 (1,03)	1,28 (.48)	1,55 (.88)
13. Madde	k	1,50 (.83)	1,83 (.75)	1,66 (.86)	1,66 (.81)	1,42 (.53)	1,55 (.72)
	e	1,83 (.75)	2,14 (.89)	1,55 (.88)	1,83 (.75)	1,42 (.53)	1,55 (.72)
14. Madde	k	1,33 (.81)	1,16 (.40)	1,33 (.70)	1,50 (.83)	1,16 (.40)	1,22 (.66)
	e	2,00 (.63)	1,71 (.75)	1,55 (.88)	1,50 (.83)	1,00 (.00)	1,00 (.00)
15. Madde	k	1,66 (.81)	1,50 (.54)	1,77 (.97)	1,66 (.81)	1,50 (.54)	1,66 (.70)
	e	2,33 (.51)	1,85 (.69)	1,55 (.72)	1,33 (.51)	1,42 (.53)	1,55 (.52)
16. Madde	k	1,16 (.40)	1,50 (.83)	1,44 (.88)	1,33 (.51)	1,33 (.51)	1,00 (.00)
	e	1,66 (.51)	1,28 (.48)	1,44 (.88)	1,50 (.54)	1,14 (.37)	1,22 (.66)
Top. Puan	k	20,66 (4,08)	25,33 (5,04)	27,88 (9,81)	21,50 (3,93)	20,66 (2,80)	22,88 (7,57)
	e	28,00 (5,65)	29,57 (4,50)	26,77 (6,57)	25,33 (8,84)	22,28 (5,37)	22,11 (2,71)

10, 11 ve 12 yaş grubu çocuklarının 3 (Yaş)x 2 (Cinsiyet) Faktörlü, Son Faktörde Tekrar Ölçümlü ANOVA Sonuçları Tablo 3.2’de verilmiştir.

Tablo 3.2. 10, 11 ve 12 yaş grubu çocuklarının 3 (Yaş)x 2 (Cinsiyet) Faktörlü, Son Faktörde Tekrar Ölçümlü ANOVA Sonuçları

	Faktör 1	P.	Cinsiyet	P.	Yaş	P.	Cins x Yaş	P.
1. Madde	2,19	,14	,57	,45	,25	,77	,36	,69
2. Madde	17,15	,00**	1,16	,28	1,14	,32	,25	,78
3. Madde	8,22	,01**	1,20	,27	,52	,59	1,01	,37
4. Madde	6,7	,01**	1,64	,20	1,31	,73	4,70	,01**
5. Madde	6,61	,01**	2,11	,15	,05	,94	5,36	,00**
6. Madde	4,22	,04*	2,33	,13	,04	,95	2,46	,09
7. Madde	2,29	,13	,00	1,00	,57	,56	2,20	,12
8. Madde	5,69	,02*	1,65	,20	,95	,39	,03	,96
9. Madde	2,95	,09	,01	,92	,51	,60	,33	,72
10. Madde	,10	,74	,62	,43	2,16	,12	,38	,68
11. Madde	6,32	,01**	1,60	,21	,45	,64	1,61	,21
12. Madde	6,79	,01**	,90	,34	,23	,79	,01	,98
13. Madde	2,25	,14	,20	,65	,04	,96	,42	,65
14. Madde	8,45	,00**	,98	,32	1,31	,28	,32	,72
15. Madde	4,92	,03*	,07	,79	,30	,74	,40	,66
16. Madde	1,92	,17	,28	,59	,29	,74	,95	,39
Top. Madde	21,91	,00**	1,92	,17	,07	,92	1,57	,22

*p<.05, **p<.001

Madde 1

Tablo 3.2’de görüldüğü gibi madde 1 için ilk ölçüm ve son ölçüm arasında anlamlı şekilde farklılaşmamaktadır. Aynı şekilde cinsiyet ve yaş temel etkileri ile cinsiyet ve yaş ortak etkisinin de madde 1’e göre anlamlı şekilde farklılaşmadığı görülmektedir.

Madde 2

Tablo 3.2’de görüldüğü gibi madde 2 için ilk ölçüm ve son ölçüm arasında anlamlı bir fark bulunmaktadır ($F_{(1,37)}: 17.15, P<.01$). Buna göre verilen eğitimden önce araştırmaya katılan ve ilk ölçüm alınan çocuklar çoğunlukla fiziksel, cinsel ve duygusal olarak kötü bir davranışla, yani dövülme, korkutulma, hapsedilme, kucağa alınıp sıkıştırılmadan (istismar) sonra belirli bir süre kimseyle konuşmamaları, oyun oynamak istememeleri, okul ve arkadaşlarına ilgisizlik göstermeyeceklerini düşünürken; eğitim sonrasında bu tür belirtilerin ortaya çıkabileceğini belirtmişlerdir. Özetle cinsel istismar eğitimi alan çocuklar eğitim sonrasında gösterebilecekleri belirtiler konusunda içgörü kazanmışlardır.

Tablo 3.2’de görüldüğü gibi ikinci madde için cinsiyet ve yaş temel değişkenleri ile cinsiyet ve yaş ortak etkisinin anlamlı şekilde farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Madde 3

Tablo 3.2’de görüldüğü gibi madde 3 için ilk ölçüm ve son ölçüm arasında anlamlı bir fark bulunmaktadır ($F_{(1,37)}: 8.22, P<.01$). Buna göre verilen eğitimden önce, *‘Büyükler, istismar gibi büyük ve sarsıcı bir olaydan sonra, çocuklarla konuşurken, daha yumuşak, daha sabırlı ve anlayışlı mı olmalı?’* sorusuna, çoğunlukla ‘hayır olmamalıdır’ cevabını veren çocuklar; eğitim sonrasında çoğunlukla yetişkinlerin *‘daha anlayışlı, sabırlı olmaları gerektiğini’* düşünmüşlerdir.

Tablo 3.2’de görüldüğü gibi madde 3 için cinsiyet ve yaş temel değişkenleri ile cinsiyet ve yaş ortak etkisinin anlamlı şekilde farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Madde 4

Tablo 3.2’de görüldüğü gibi madde 4 için ilk ölçüm ve son ölçüm arasında anlamlı bir fark bulunmaktadır ($F_{(1,37)}: 6.70, P<.01$). Buna göre eğitimden önce, *‘İstismar gibi önemli bir olaydan sonra büyükler istismar ile ilgili konuları çocuklarla konuşmalı mıdır?’* sorusuna *‘hayır konuşmamalıdır’* cevabı veren çocuklar eğitim sonrasında *‘kendilerinden sorumlu olan yetişkinlerin bu konuları çocuklarla konuşmaları gerektiği’* cevabını daha çok vermişlerdir.

Tablo 3.2’de görüldüğü gibi cinsiyet ve yaş temel etkilerinin anlamlı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Buna karşın cinsiyet ve yaş ortak etkisinin anlamlı olduğu görülmektedir ($F_{(2,37)}: 4.70, P<.01$). Buna göre yapılan Tukey- Kramer testi

sonuçlarına göre 10 yaş grubu kız ve erkeklerinin puan ortalamalarının anlamlı bir şekilde farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır (q: 13,93, $p<.05$). Aynı şekilde 11 yaş grubu kız ve erkeklerini puan ortalamaların da anlamlı şekilde farklı olduğu sonucuna ulaşılmıştır (q: 9,68, $p<.05$). 10 ve 11 yaş grubunda erkekler anlamlı olarak daha fazla ‘hayır’ cevabı vermişlerdir. Tukey –Kramer testinin kız çocuklar temelinde 11-12 yaş grubunda bulunan kızların puan ortalamalarının anlamlı olarak farklı olduğu görülmüştür (q: 9,02 $p<.05$). Aynı şekilde 10 yaş grubu kızlarının 12 yaş grubu kızlarının puan ortalamalarından anlamlı olarak farklı olduğu sonucu elde edilmiştir (q: 13,43 $p<.05$). Buna göre 12 yaş grubunda bulunan kızlar 10 ve 12 yaş grubunda bulunan kızlara göre anlamlı olarak daha fazla ‘hayır’ cevabı vermişlerdir. Erkekler temelinde yapılan Tukey- Kramer testi sonuçlarına göre 11-12 yaş grubu erkeklerinin puan ortalamalarının anlamlı olarak farklı olduğu sonucuna ulaşılmıştır (q: 19,03 $p<.05$). Elde edilen sonuçlara göre 10 ve 12 yaş grubu erkeklerinin puan ortalamaları anlamlı olarak farklıdır (q: 25-80, $p<.05$). Buna göre 12 yaşında bulunan erkekler 10 ve 11 yaş grubunda bulunan erkelere göre anlamlı olarak daha fazla ‘evet’ cevabı vermişlerdir.

Madde 5

Tablo 3.2’de görüldüğü gibi madde 5 için ilk ölçüm ve son ölçüm arasında anlamlı bir fark bulunmaktadır ($F_{(1,37)}: 6.61, P<.01$). Buna göre *‘Büyükler istismar ile ilgili konuları çocukları ile konuşmak istemeyebilirler. Bunun nedeni sence büyüklerin utanması ya da çekinmesi midir ?’* sorusuna önce ‘hayır’ diyen çocuklar eğitim sonrasında bu soruyu ‘evet’ olarak yanıtlamışlardır.

Tablo 3.2’de görüldüğü gibi cinsiyet ve yaş temel etkilerinin anlamlı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Buna karşın cinsiyet ve yaş ortak etkisinin anlamlı olduğu görülmektedir ($F_{(2,37)}: 5.36, P<.01$). Buna göre yapılan Tukey- Kramer testine göre gruplar arasında anlamlı bir fark olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Madde 6

Tablo 3.2’de görüldüğü gibi madde 6 için ilk ölçüm ve son ölçüm arasında anlamlı bir fark bulunmaktadır ($F_{(1,37)}: 4.22, P<.05$). Buna göre ‘*Çocuklar istismar ile ilgili konuları büyükler ile konuşmak istemeyebilirler. Bunun nedeni sence çocukların korkması mıdır?*’ sorusuna önce ‘hayır’ cevabını veren çocuklar, verilen eğitim sonrasında çoğunlukla ‘*evet, bunun nedeni çocukların korkmasıdır*’ cevabını vermişlerdir.

Tablo 3.2’de görüldüğü gibi madde 6 için cinsiyet ve yaş temel değişkenleri ile cinsiyet ve yaş ortak etkisinin anlamlı şekilde farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Madde 7

Tablo 3.2’ de görüldüğü gibi madde 7 için ilk ölçüm ve son ölçüm arasında anlamlı şekilde farklılaşmamaktadır. Aynı şekilde cinsiyet ve yaş temel etkileri ile cinsiyet ve yaş ortak etkisinin de madde 7’ e göre anlamlı şekilde farklılaşmadığı görülmektedir.

Madde 8

Tablo 3.2’de görüldüğü gibi madde 8 için ilk ölçüm ve son ölçüm arasında anlamlı bir fark bulunmaktadır ($F_{(1,37)}: 5.69, P<.05$). Buna göre, *‘Sence, çocuklar arasında istismara verilen tepkilerde fark görülür mü? Bazı çocukları konuşmak istemezler, bazı çocuklar sürekli ağlarlar...’* sorusuna eğitim öncesinde ‘hayır’ cevabını veren çocuklar eğitim sonrasında çoğunlukla *‘evet, çocuklar farklı tepkiler verebilirler’* cevabını vermişlerdir.

Tablo 3.2’de görüldüğü gibi madde 8 için cinsiyet ve yaş temel değişkenleri ile cinsiyet ve yaş ortak etkisinin anlamlı şekilde farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Madde 9

Tablo 3.2’ de görüldüğü gibi madde 9 için ilk ölçüm ve son ölçüm arasında anlamlı şekilde farklılaşmamaktadır. Aynı şekilde cinsiyet ve yaş temel etkileri ile cinsiyet ve yaş ortak etkisinin de madde 9’a göre anlamlı şekilde farklılaşmadığı görülmektedir.

Madde 10

Tablo 3.2’ de görüldüğü gibi madde 10 için ilk ölçüm ve son ölçüm arasında anlamlı şekilde farklılaşmamaktadır. Aynı şekilde cinsiyet ve yaş temel etkileri ile cinsiyet ve yaş ortak etkisinin de madde 10’a göre anlamlı şekilde farklılaşmadığı görülmektedir.

Madde 11

Tablo 3.2' de görüldüğü gibi madde 11 için ilk ölçüm ve son ölçüm arasında anlamlı bir fark bulunmaktadır ($F_{(1,37)}: 6.32, P<.01$). Buna göre, '*Sence, istismardan sonra çocukların yaşam düzeninde (yemek, uyku sorunları, altına kaçırma, oyun oynama alışkanlıkları vb.) bir değişiklik görülür mü?*' sorusuna '*hayır görülmez*' cevabını veren çocuklar eğitim sonrasında çoğunlukla '*evet görülür*' cevabını vermişlerdir.

Tablo 3.2' de görüldüğü gibi madde 11 için cinsiyet ve yaş temel değişkenleri ile cinsiyet ve yaş ortak etkisinin anlamlı şekilde farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Madde 12

Tablo 3.2' de görüldüğü gibi madde 12 için ilk ölçüm ve son ölçüm arasında anlamlı bir fark bulunmaktadır ($F_{(1,37)}: 6.79, P<.01$). Buna göre, '*Sence, istismar gibi büyük bir olaydan sonra anne babaların ve diğer büyük aile üyelerinin (dede, anneanne, teyze vb.) birbirlerine duydukları yakınlıkta bir değişme olur mu?*' sorusuna eğitim öncesine '*hayır*' cevabını veren çocuklar eğitim sonrasında çoğunlukla '*evet*' cevabını vermişlerdir.

Tablo 3.2' de görüldüğü gibi madde 12 için cinsiyet ve yaş temel değişkenleri ile cinsiyet ve yaş ortak etkisinin anlamlı şekilde farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Madde 13

Tablo 3.2' de görüldüğü gibi madde 13 için ilk ölçüm ve son ölçüm arasında anlamlı şekilde farklılaşmamaktadır. Aynı şekilde cinsiyet ve yaş temel etkileri ile cinsiyet ve yaş ortak etkisinin de madde 13'e göre anlamlı şekilde farklılaşmadığı görülmektedir.

Madde 14

Tablo 3.2' de görüldüğü gibi madde 14 için ilk ölçüm ve son ölçüm arasında anlamlı bir fark bulunmaktadır ($F_{(1,37)}: 8.45, P<.01$). Buna göre, '*Sence, istismardan sonra bazı çocukların belirli bir süre için anne- babalarından, öğretmenlerinden, yakınlarından ayrılmak istemeyişleri, okula gitmek istememeleri normal midir?*' sorusuna eğitim öncesinde '*hayır*' cevabını çoğunlukla veren çocuklar eğitim sonrasında '*evet*' cevabını verebilmişlerdir.

Tablo 3.2' de görüldüğü gibi madde 14 için cinsiyet ve yaş temel değişkenleri ile cinsiyet ve yaş ortak etkisinin anlamlı şekilde farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Madde 15

Tablo 3.2' de görüldüğü gibi madde15 için ilk ölçüm ve son ölçüm arasında anlamlı bir fark bulunmaktadır ($F_{(1,37)}: 4.92, P<.05$). Buna göre, '*Sana göre istismar gibi büyük bir olaydan sonra çocuklar olup bitenleri anlamaz ve fazla etkilenmezler mi?*

sorusuna eğitim öncesinde '*hayır etkilenemezler*' cevabını veren çocuklar eğitim sonrasında '*evet etkilenirler*' cevabını vermişlerdir.

Tablo 3.2' de görüldüğü gibi madde 15 için cinsiyet ve yaş temel değişkenleri ile cinsiyet ve yaş ortak etkisinin anlamlı şekilde farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Madde 16

Tablo 3.2' de görüldüğü gibi madde 16 için ilk ölçüm ve son ölçüm arasında anlamlı şekilde farklılaşmamaktadır. Aynı şekilde cinsiyet ve yaş temel etkileri ile cinsiyet ve yaş ortak etkisinin de madde 16'a göre anlamlı şekilde farklılaşmadığı görülmektedir.

Tablo 3.2' de görüldüğü gibi toplam madde puanları için ilk ölçüm ve son ölçüm arasında anlamlı bir fark bulunmaktadır ($F_{(1,37)}: 21.91, P<.01$). Buna göre, eğitim öncesi maddelere daha çok '*hayır*' ve '*fikrim yok*' cevabı veren çocuklar eğitim sonrasında birçok maddeye '*evet*' cevabı vermişlerdir. Bu durum onların istismar konusunda bilinçlendiklerini yani eğitimden faydalandıklarını göstermektedir.

Tablo 3.2' de görüldüğü gibi toplam madde puanları için cinsiyet ve yaş temel değişkenleri ile cinsiyet ve yaş ortak etkisinin anlamlı şekilde farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

3. 2. 10, 11 ve 12 Yaş Grubu Çocuklarının Velilerinin Karşılaştırma Sonuçları

3.2.1. 10, 11 ve 12 yaş grubu çocuklarının velilerinin 3 (Yaş) x 2 (Cinsiyet) Faktörlü, Son Faktörde Tekrar Ölçümlü ANOVA Sonuçları

10, 11 ve 12 yaş grubu çocuklarının velilerinin ortalama ve standart sapmaları Tablo 3.3'te verilmiştir.

Tablo 3.3. 10, 11 ve 12 Yaş Grubu Çocuklarının Velilerinin Ortalama ve Standart Sapmaları

		İlk Ölçüm			Son Ölçüm		
		10	11	12	10	11	12
		n:9	n:9	n:6	n:3	n:4	n:12
		Ort(S)	Ort(S)	Ort(S)	Ort(S)	Ort(S)	Ort(S)
1. Madde	k	2,00 (,00)	1,77 (,44)	2,00 (,00)	2,00 (,00)	1,88 (,33)	2,00 (,00)
	e	2,33 (,57)	1,75 (,50)	2,00 (,42)	2,00 (,00)	2,00 (,00)	1,91 (,28)
2. Madde	k	1,00 (,00)	1,11 (,33)	1,16 (,40)	1,00 (,00)	1,00 (,00)	1,00 (,00)
	e	1,00 (,00)	1,00 (,00)	1,16 (,38)	1,00 (,00)	1,00 (,00)	1,08 (,28)
3. Madde	k	1,22 (,44)	1,00 (,00)	1,00 (,00)	1,11 (,33)	1,00 (,00)	1,00 (,00)
	e	1,33 (,57)	1,00 (,00)	1,25 (,62)	1,00 (,00)	1,00 (,00)	1,16 (,57)
4. Madde	k	2,00 (,70)	1,55 (,72)	1,66 (,51)	1,66 (,50)	1,66 (,50)	1,50 (,54)
	e	2,00(1,00)	1,00 (,00)	1,91 (,66)	2,00 (,00)	1,25 (,50)	1,00 (,00)
5. Madde	k	1,44 (,88)	1,22 (,66)	1,16 (,40)	1,00 (,00)	1,00 (,00)	1,00 (,00)
	e	1,33 (,57)	1,00 (,00)	1,08 (,28)	1,66 (,15)	1,00 (,00)	1,08 (,28)
6. Madde	k	1,33 (,50)	1,44 (,72)	1,83 (,75)	1,33 (,50)	1,33 (,70)	1,45 (,65)
	e	1,33 (,57)	1,25 (,50)	1,41 (,51)	1,33 (,57)	1,50 (,57)	1,25 (,45)
7. Madde	k	1,22 (,66)	1,22 (,66)	1,00 (,00)	1,00 (,00)	1,00 (,00)	1,00 (,00)
	e	1,00 (,00)	1,00 (,00)	1,08 (,28)	1,00 (,00)	1,00 (,00)	1,00 (,00)
8. Madde	k	1,77 (,83)	1,77 (,97)	1,33 (,81)	1,33 (,50)	1,22 (,44)	1,16 (,40)
	e	1,33 (,57)	1,50 (,57)	1,33 (,65)	1,33 (,57)	1,50 (,57)	1,00 (,00)
9. Madde	k	1,66 (,86)	1,44 (,72)	1,66 (,81)	1,33 (,70)	1,00 (,00)	1,00 (,00)
	e	1,33 (,57)	1,25 (,50)	1,41 (,66)	1,33 (,57)	1,25 (,50)	1,16 (,38)
10. Madde	k	2,00 (,)	2,00 (,50)	2,16 (,75)	2,00 (,00)	1,77 (,44)	1,83 (,40)
	e	2,00 (,00)	1,75 (,95)	1,83 (,57)	2,00 (,00)	1,75 (,95)	1,91 (,51)
11. Madde	k	1,33 (,70)	1,44 (,72)	1,00 (,00)	1,00 (,00)	1,00 (,00)	1,00 (,00)
	e	1,00 (,00)	1,50 (1,00)	1,08 (,28)	1,00 (,00)	1,50 (1,00)	1,16 (,57)
12. Madde	k	1,55 (,72)	1,55 (,72)	1,33 (,51)	1,55 (,52)	1,22 (,44)	1,50 (,83)
	e	1,00 (,00)	1,75 (,95)	1,33 (,49)	1,00 (,00)	1,50 (1,00)	1,50 (,52)
13. Madde	k	1,44 (,72)	1,55 (,52)	1,50 (,54)	1,77 (,44)	1,55 (,52)	1,50 (,54)
	e	1,33 (,57)	1,50 (1,00)	1,75 (,62)	1,66 (,57)	1,75 (,95)	1,58 (,51)
14. Madde	k	1,44 (,72)	1,00 (,00)	1,00 (,00)	1,11 (,33)	1,00 (,00)	1,16 (,40)
	e	1,66(1,15)	1,50 (1,00)	1,41 (,66)	1,00 (,00)	1,50 (1,00)	1,08 (,28)
15. Madde	k	1,88 (,33)	1,22 (,44)	1,50 (,54)	1,85 (,33)	1,55 (,52)	1,50 (,54)
	e	1,54 (,50)	1,75 (,95)	1,75 (,45)	2,00 (,00)	1,75 (,95)	1,75 (,45)
16. Madde	k	1,55 (,72)	1,11 (,33)	1,00 (,00)	1,77 (,66)	1,11 (,33)	1,00 (,00)
	e	2,33(1,15)	1,50 (1,00)	1,25 (,45)	2,00 (,00)	1,50 (1,00)	1,16 (,38)
Top. Puan	k	24,88 (5,30)	22,44 (3,67)	22,33 (2,00)	1,77 (,66)	1,11 (,33)	1,00 (,00)
	e	2,33(1,15)	1,50 (1,00)	1,25 (,45)	2,00 (,00)	1,50 (1,00)	1,16 (,38)

10, 11 ve 12 yaş grubu çocuklarının velilerinin 3 (Yaş)x 2 (Cinsiyet) Faktörlü, Son Faktörde Tekrar Ölçümlü ANOVA Sonuçları Tablo 3.4'te verilmiştir.

Tablo 3.4. 10, 11 ve 12 yaş grubu çocuklarının velilerinin 3 (Yaş) x 2 (Cinsiyet) Faktörlü, Son Faktörde Tekrar Ölçümlü ANOVA Sonuçları

	Faktör 1	P.	Cinsiyet	P.	Yaş G.	P.	Cins x Yaş	P.
1. Madde	,02	,88	,46	,49	2,35	,10	,55	,57
2. Madde	1,73	,19	,005	,94	,91	,40	,19	,82
3. Madde	2,18	,14	,34	,56	,61	,54	,40	,66
4. Madde	,03	,84	,001	,97	3,74	,03*	2,58	,08
5. Madde	,57	,45	,23	,62	2,59	,08	,89	,41
6. Madde	,00	,94	,78	,38	,71	,49	,85	,43
7. Madde	1,21	,27	,56	,45	,09	,90	,47	,62
8. Madde	3,29	,07	,38	,53	1,42	,25	,13	,87
9. Madde	4,22	,04*	,15	,69	,39	,67	,11	,89
10. Madde	,49	,48	,42	,51	,56	,57	,09	,91
11. Madde	1,85	,18	,27	,60	1,69	,19	,65	,52
12. Madde	,09	,76	,42	,51	,57	,56	1,77	,18
13. Madde	1,5	,22	,05	,82	,01	,98	,19	,82
14. Madde	3,92	,05*	2,54	,11	,30	,73	,73	,48
15. Madde	,00	1,00	3,72	,06	3,08	,06	,05	,95
15. Madde	,00	1,00	3,72	,06	3,08	,06	,05	,95
16. Madde	,10	,75	4,80	,03*	8,14	,001**	,28	,75
Top. Madde	3,47	,07	,33	,56	1,35	,27	,05	,95

*p<.05, **p<.001

Madde 1

Tablo 3.4' te görüldüğü gibi madde 1 için ilk ölçüm ve son ölçüm arasında anlamlı şekilde farklılaşmamaktadır. Aynı şekilde cinsiyet ve yaş temel etkileri ile cinsiyet ve yaş ortak etkisinin de madde 1'e göre anlamlı şekilde farklılaşmadığı görülmektedir.

Madde 2

Tablo 3.4' te görüldüğü gibi madde 2 için ilk ölçüm ve son ölçüm arasında anlamlı şekilde farklılaşmamaktadır. Aynı şekilde cinsiyet ve yaş temel etkileri ile cinsiyet ve yaş ortak etkisinin de madde 2'e göre anlamlı şekilde farklılaşmadığı görülmektedir.

Madde 3

Tablo 3.4' te görüldüğü gibi madde 3 için ilk ölçüm ve son ölçüm arasında anlamlı şekilde farklılaşmamaktadır. Aynı şekilde cinsiyet ve yaş temel etkileri ile cinsiyet ve yaş ortak etkisinin de madde 3'e göre anlamlı şekilde farklılaşmadığı görülmektedir.

Madde 4

Tablo 3.4'te görüldüğü gibi madde 4 için ilk ölçüm ve son ölçüm arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır . Buna karşın, yaş temel etkisinin anlamlı olduğu görülmektedir ($F_{(2,37)}: 3.74, P<.05$). Buna göre , ' *Çocukların psikolojik durumları için büyüklerin istismar ile ilgili konuları çocuklarla konuşmamları uygun mudur?*

sorusuna 10 yaş grubunun velileri anlamlı olarak daha fazla 'hayır' cevabı vermişlerdir. 11 ve 12 yaş grupları arasında ise anlamlı bir fark bulunmamaktadır. Yapılan analiz sonuçlarına göre, cinsiyet temel etkisinin ve cinsiyet ile yaş grubu ortak etkisinin anlamlı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Madde 5

Tablo 3.4' te görüldüğü gibi madde 5 için ilk ölçüm ve son ölçüm arasında anlamlı şekilde farklılaşmamaktadır. Aynı şekilde cinsiyet ve yaş temel etkileri ile cinsiyet ve yaş ortak etkisinin de madde 5'e göre anlamlı şekilde farklılaşmadığı görülmektedir.

Madde 6

Tablo 3.4' te görüldüğü gibi madde 6 için ilk ölçüm ve son ölçüm arasında anlamlı şekilde farklılaşmamaktadır. Aynı şekilde cinsiyet ve yaş temel etkileri ile cinsiyet ve yaş ortak etkisinin de madde 6'a göre anlamlı şekilde farklılaşmadığı görülmektedir.

Madde 7

Tablo 3.4' te görüldüğü gibi madde 7 için ilk ölçüm ve son ölçüm arasında anlamlı şekilde farklılaşmamaktadır. Aynı şekilde cinsiyet ve yaş temel etkileri ile cinsiyet ve yaş ortak etkisinin de madde 7'e göre anlamlı şekilde farklılaşmadığı görülmektedir.

Madde 8

Tablo 3.4' te görüldüğü gibi madde 8 için ilk ölçüm ve son ölçüm arasında anlamlı şekilde farklılaşmamaktadır. Aynı şekilde cinsiyet ve yaş temel etkileri ile cinsiyet ve yaş ortak etkisinin de madde 8'e göre anlamlı şekilde farklılaşmadığı görülmektedir.

Madde 9

Tablo 3.4'te görüldüğü gibi madde 9 için ilk ölçüm ve son ölçüm arasında anlamlı bir fark bulunmaktadır ($F_{(1,37)}: 4.22, P<.05$). Buna göre, *'Sizce, çocuğun herhangi bir istismara uğramış olması durumunda güvendiğiniz kişilere çocuğun bu yaşantısı hakkında bilgi verilmeli mi?'* sorusuna veliler araştırmacı tarafından hazırlanan broşürü incelemeyen önce çoğunlukla *'hayır'* derken, broşürü inceledikten sonra çoğunlukla *'evet'* cevabını vermişlerdir.

Tablo 3.4'te görüldüğü gibi madde 9 için cinsiyet ve yaş temel değişkenleri ile cinsiyet ve yaş ortak etkisinin anlamlı şekilde farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Madde 10

Tablo 3.4' te görüldüğü gibi madde 10 için ilk ölçüm ve son ölçüm arasında anlamlı şekilde farklılaşmamaktadır. Aynı şekilde cinsiyet ve yaş temel etkileri ile cinsiyet ve yaş ortak etkisinin de madde 10'a göre anlamlı şekilde farklılaşmadığı görülmektedir.

Madde 11

Tablo 3.4' te görüldüğü gibi madde 11 için ilk ölçüm ve son ölçüm arasında anlamlı şekilde farklılaşmamaktadır. Aynı şekilde cinsiyet ve yaş temel etkileri ile cinsiyet ve yaş ortak etkisinin de madde 11'e göre anlamlı şekilde farklılaşmadığı görülmektedir.

Madde 12

Tablo 3.4' te görüldüğü gibi madde 12 için ilk ölçüm ve son ölçüm arasında anlamlı şekilde farklılaşmamaktadır. Aynı şekilde cinsiyet ve yaş temel etkileri ile cinsiyet ve yaş ortak etkisinin de madde 12'e göre anlamlı şekilde farklılaşmadığı görülmektedir.

Madde 13

Tablo 3.4' te görüldüğü gibi madde 13 için ilk ölçüm ve son ölçüm arasında anlamlı şekilde farklılaşmamaktadır. Aynı şekilde cinsiyet ve yaş temel etkileri ile cinsiyet ve yaş ortak etkisinin de madde 13'e göre anlamlı şekilde farklılaşmadığı görülmektedir.

Madde14

Tablo 3.4'te görüldüğü gibi madde 14 için ilk ölçüm ve son ölçüm arasında anlamlı bir fark bulunmaktadır ($F_{(1,37)}: 3.92, P<.05$). Buna göre, '*Sizce, istismardan sonra bazı çocukların belirli bir süre için anne- babalarından, öğretmenlerinden, yakınlarından ayrılmak istemeyişleri, okula gitmek istememeleri normal midir?*' sorusuna veliler araştırmacı tarafından hazırlanan broşür öncesinde çoğunlukla 'hayır' derken, broşürü inceledikten sonra çoğunlukla 'evet' cevabını vermişlerdir.

Tablo 3.4'te görüldüğü gibi madde 14 için cinsiyet ve yaş temel değişkenleri ile cinsiyet ve yaş ortak etkisinin anlamlı şekilde farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Madde 15

Tablo 3.4' te görüldüğü gibi madde 15 için ilk ölçüm ve son ölçüm arasında anlamlı şekilde farklılaşmamaktadır. Aynı şekilde cinsiyet ve yaş temel etkileri ile cinsiyet ve yaş ortak etkisinin de madde 15'e göre anlamlı şekilde farklılaşmadığı görülmektedir.

Madde 16

Tablo 3.4'te görüldüğü gibi madde 16 için ilk ölçüm ve son ölçüm arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır . Buna karşın, cinsiyet temel etkisinin anlamlı olduğu görülmektedir ($F_{(1,37)}: 4.80, P<.05$). Buna göre '*İstismardan sonra çocukların,*

bazen, bu istismarın kendi 'yaramazlıklarından' kaynaklandığını düşünüp üzölmeleri mümkün olabilir mi?' sorusuna erkek velilerin daha fazla 'hayır' cevabı verdikleri görülürken, kadınlar çoğunlukla 'evet' cevabı vermişlerdir. Yapılan analiz sonuçlarına göre aynı şekilde madde 16 için yaş temel etkisinin anlamlı olduğu görölmektedir (F_(2,37): 8.14, P<.01). Buna göre, 10 yaş grubu velilerinin 11 ve 12 yaş grubu velilerine göre daha fazla 'hayır' cevabı verdikleri görölmektedir. 11 ve 12 yaş grupları arasında ise anlamlı bir farka ulaşılmamıştır.

Tablo 3.4' te göröldüğü gibi toplam madde puanları için ilk ölçüm ve son ölçüm arasında anlamlı şekilde farklılaşmamaktadır. Aynı şekilde cinsiyet ve yaş temel etkileri ile cinsiyet ve yaş ortak etkisinin de toplam madde puanlarına göre anlamlı şekilde farklılaşmadığı görölmektedir.

BÖLÜM IV

4. TARTIŞMA

Bu araştırmanın genel amacı daha önce de belirtildiği gibi, ilkokul üç, dört, ve beşinci sınıflarda okuyan 10, 11 ve 12 yaşlarındaki çocukların istismar (fiziksel, duygusal ve cinsel) konusu hakkında ne bildiklerini görmek ve araştırmacı tarafından hazırlanan eğitimin etkili olup olmadığını ortaya çıkarmaktır. Aynı amaç doğrultusunda araştırmaya katılması sağlanan çocukların ebeveynleri için de hazırlanan broşür dahilinde ebeveynler değerlendirilmeye alınmış hazırlanan broşürün etkileri araştırılmıştır. Eğitim ve bilgilendirme (broşür) öncesinde ve sonrasında uygulanan istismar ölçeği ile elde edilen veriler analiz edilmiş, istismar ile ilgili varolan bilgilerin gelişme gösterip göstermediği ortaya çıkartılmıştır. Çalışma kapsamında çocuklar ve ebeveynler için üç grubun ön test son test karşılaştırması yapılmıştır.

Çalışmanın sonuçlarına genel olarak bakıldığında çocukların ön test son test karşılaştırmalarında aldıkları eğitime bağlı olarak ebeveynlere göre daha yüksek puan değişimi olduğu gözlenmiştir. Bir başka ifade ile çocuklar verilen eğitim sonucunda istismara ilişkin görüşlerinde daha fazla değişiklik olduğu sonucu elde edilmiştir. Ayrıca yapılan çalışmada genel olarak verilen eğitimin hem çocuklarda hem de ebeveynlerde istismar konusu hakkında sahip oldukları bilgiyi genel olarak

değiştirdiği sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen sonuçlar bulgulardaki başlık sırası göz önünde bulundurularak daha ayrıntılı bir şekilde tartışılacaktır.

Ebeveynlerin çocuklarını istismardan koruyabilmek için istismarın ne olduğunu, belirtilerini ve çocukları üzerindeki etkilerini bilmeleri önemlidir. Çocuğa bu konu ile ilgili verilecek bilgi, onu istismar yaşantısından korumada etkili olacaktır. Bu doğrultuda yapılan bu çalışmanın sonuçları da bu bilgiyi destekler niteliktedir. Bu çalışmada da çocuk ve ebeveynlere verilen eğitimin işlevsel olduğu, velilerde özellikle de çocuklarda istismara ilişkin varolan bilgi düzeyini arttırdığı görülmüştür. Bu doğrultuda hem ebeveynlerin hem de çocukların varolabilecek olan istismardan kendilerini daha iyi şekilde ifade etmeleri, korumaları, iletişim kurarken daha aktif olmaları söz konusu olabilecektir. Bu sayede ebeveynler çocuklara bilgi vermeleri gereken konularda netlik kazanmışlardır; çocuklar ise daha önce edinmedikleri bilgileri hızla öğrenmişler ve kendilerini daha iyi ifade edebilir hale gelmişlerdir.

Literatür incelenerek (Dilbaz, 2004; Yılmaz, 2002; Bloom, 2000) elde edilen ve bu çalışmada hazırlanan ölçeği oluşturan farklı maddelerin bir kısmında; çocuklar için eğitim öncesi ve eğitim sonrasında ebeveynler için broşür dağıtımı öncesinde ve sonrasında çocuk ve ebeveynlerin görüşlerinin anlamlı şekilde değiştiği buna karşın bazı maddelerde bu değişimin gözlenmediği görülmektedir. İlgili maddelere çocuklar ve ebeveynler için ayrı ayrı olmak üzere aşağıda daha ayrıntılı bir şekilde değinilecektir.

4.1. Çocuklar İçin Eğitim Sonuçlarının Tartışılması

Bu bölümde çocuklara verilen eğitimde anlamlı olarak değişim gösteren ve göstermeyen maddeler üzerinde tartışılacaktır. Analiz sonuçları madde iki, üç, dört, beş, altı, sekiz, on bir, on iki, on dört ve on beşinci maddede eğitim öncesi ve sonrası anlamlı fark olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre madde bir, yedi, dokuz, on, on üç ve on altıncı maddelerde anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir. Ölçeğin ikinci maddesi olan *'Sana göre çocukların fiziksel, cinsel ve duygusal olarak kötü bir davranışla, yani dövülme, korkutulma, hapsedilme, kucağa alınıp sıkıştırılmadan (istismar) sonra belirli bir süre kimseyle konuşmamaları, oyun oynamak istememeleri, okul ve arkadaşlarına ilgisizlik gösterirler mi ?'* sorusuna eğitim öncesinde *'hayır'* diyen çocukların eğitim sonrasında anlamlı bir şekilde daha fazla *'evet'* demeye başladıkları görülmüştür. Bu içgörü ve olabileceklerle ilgili farkındalık kazandıklarına işaret etmektedir. Araştırmada üç farklı yaş grubu ile çalışılmıştır analizler aldıkları eğitimin sonuçları açısından yaş gruplarına göre anlamlı bir fark olmadığına işaret etmektedir. Aynı zamanda kız ve erkek öğrencilerin de aldıkları eğitim sonucu açısından anlamlı bir şekilde farklılaşmadıkları görülmüştür. Buna göre her 3 yaş grubunda ve her iki cinsiyette çocuklar istismara maruz kalan kişinin tepkileri konusunda içgörü kazanmışlardır.

Ölçeğin üçüncü maddesi olan *'Büyükler, istismar gibi büyük ve sarsıcı bir olaydan sonra, çocuklarla konuşurken, daha yumuşak, daha sabırlı ve anlayışlı mı olmalılar?'* sorusuna ve dördüncü maddesi olan *'İstismar gibi önemli bir olaydan*

sonra büyükler istismar ile ilgili konuları çocuklarla konuşmalı mıdır?’ soruları yetişkinlerin yaşanan veya yaşanabilecek istismarı çocukları ile sözel olarak paylaşımları kapsamındadır. Buna göre, eğitim öncesinde büyüklerin yaşanan veya yaşanabilecek olan istismarı çocuklar ile paylaşmaması gerektiğini düşünen katılımcılar eğitim sonrasında istismar ile ilgili olası ya da yaşanmış olayların çocukları ile paylaşılması gerektiğini düşünmeye başlamışlardır. Toplumda ayıp, günah olarak nitelendirilen ve yetişkinler tarafından da çocuklara bu şekilde öğretilen anlaşılması güç istismar ile ilgili konuların yetişkinler ile paylaşılması gerektiği çocuklar tarafından daha net bir şekilde anlaşılmaya başlamıştır. Bu durumda yaşadığı olayı anlamlandıramayan ya da suçluluk duyan çocuğun bu duygulardan kurtulması, bu duyguları daha rahat bir şekilde baş edebilmesi olası hale gelecektir. İstismarı önleme çalışmaları istismar gerçekleşikten sonra ortaya çıkacak sorunlara karşın sosyal, psikolojik ve ekonomik açıdan avantajlıdır. Bu nedenle aile desteği, eğitim, aile eğitimi, kaliteli çocuk bakımı, gelişimsel izleme sıklığının artırılması, erken sağlık bakımı, stresle başa çıkma ve dürtü kontrolü, bireysel yardım grupları, aile sağlığı ziyaretçileri, aile büyüklerinden alınan destek, eş terapileri, profesyonellerin istismar durumunda tanıya yönelik çalışmalarda gösterdikleri özveri, aile ihtiyaçlarının ne olduğunun belirlenmesi önem taşımaktadır (Bethea, 1999).

McDonald (2007) 'a göre, istismara uğramış bir çocuk ile görüşme yaparken bunlara dikkat edilmelidir.

- Görüşmeyi yapanın kim olduğu ve neden orada olduğunu açıklamalıdır.
- Çocuğun görüşmenin yapıldığı yerde neden olduğunu bilip bilmediği sorulmalıdır.
- Basit cümleler kurulmalı, geniş zaman ve aktif eylemler kullanılmalıdır.
- Direkt sorular sorulmalıdır.
- Çocuğun durumu doğrulanmalıdır.
- Çocuğun sorulan soruları anlayıp anlamadığı fark edilmelidir.
- Çocuk ile yapılan görüşmede mümkünse aile üyeleri çocuğun yanında olmamalıdır.
- Çocuğa semptomlar sorulmalıdır. (fiziksel, duygusal)
- Çocuğa olayı tanımlayıp tanımlayamadığı sorulmalıdır.
- Çocuğa korkularının, endişelerinin ne olduğu sorulmalıdır.
- Çocuğun olayı resmetmesi, olayı bir kağıda yazması önerilebilir.

Çocuğa karşı liderlik pozisyonunda, önerilerle önyargılı bir şekilde davranılmamalıdır (McDonald , 2007).

Ölçeğin beşinci maddesi olan *'Büyükler istismar ile ilgili konuları çocukları ile konuşmak istemeyebilirler. Bunun nedeni sence büyüklerin utanması ya da çekinmesi midir ?'* ve altıncı maddesi olan *'Çocuklar istismar ile ilgili konuları büyükler ile konuşmak istemeyebilirler. Bunun nedeni sence çocukların korkması mıdır?'* sorularına önce *'hayır'* cevabı veren çocukların eğitim sonrasında çoğunlukla *'evet'* cevabı verdikleri gözlenmiştir. Beşinci maddeden elde edilen sonuçlar çocukların

yaşanan ya da olası bir istismar karşısında neler yaşayabileceklerine ilişkin içgörü kazanmalarının yanı sıra yetişkinlerin de durumu paylaşırken yaşayabilecekleri, hissedebilecekleri duygular ile ilgili farkındalık kazanmışlardır. Aynı şekilde kendilerinin de bu olayı paylaşırken ebeveynlerinin tepkilerinde korkabileceklerini ve yaşadıklarını bu nedenle paylaşamayabileceklerini fark etmişlerdir. Bu durum toplumda istismar konusunun ne kadar gizli ve kapalı olduğunun göstergesidir. Aile ve çocuk bu durumu paylaşmak istemediği gibi neden paylaşmak istemediğini de bilmemekte ve kişi yalnız bırakılabilmektedir. Yaşadıklarını paylaşmaktan korkan çocuk bu korkunun da olası bir tepki olduğunu, büyüklerin de bu konuyu paylaşmaktan çekinebileceğini, utanabileceğini bilmemektedir. Eğitim sonrasında çocuklar hem kendi yaşadıkları korkunun hem de ebeveynlerin durumunu paylaşırken verebilecekleri tepkilerin normal olduğunu kavrayabilmiştir. Bu durumla karşılaşılan olgularda çocuğun olayı ayrıntılarıyla yakın olduğu kişilere anlatması teşvik edilir ve verilen tepkilerin çocuğu incitici, suçlayıcı olmamasına önem verilmesi gerekmektedir. Bloom (2000)'a göre, istismar çocuğun 'küçük bir ölümü' yaşamasıdır. Güven ve inanç duygusunu kaybetmesine, olumlu çocukluk yaşantısını yaşayamamasına neden olur. Varolan fırsatları kaçırmamasına, hayallerinin yıkılmasına, büyük sorunlara göğüs germede güçsüzlük yaşamasına, çevresini ve kendisini algılamasında olumsuzluklar yaşamasına, izolasyona yol açabilir (Bloom, 2000). Araştırmada üç farklı yaş grubu ile çalışılmıştır analizler aldıkları eğitimin sonuçları açısından yaş gruplarına ve cinsiyete göre anlamlı bir fark olmadığına işaret etmektedir.

Ölçeğin sekizinci maddesi olan '*Sence, çocuklar arasında istismara verilen tepkilerde fark görülür mü? Bazı çocukları konuşmak istemezler, bazı çocuklar sürekli ağlarlar...*' sorusuna eğitim öncesinde '*hayır*' cevabını veren çocuklar eğitim sonrasında çoğunlukla '*evet, çocuklar farklı tepkiler verebilirler*' cevabını vermişlerdir. Ölçeğin on birinci maddesi olan '*Sence, istismardan sonra çocukların yaşam düzeninde (yemek, uyku sorunları, altına kaçırma, oyun oynama alışkanlıkları vb.) bir değişiklik görülür mü?*' sorusuna '*hayır görülmez*' cevabını veren çocuklar eğitim sonrasında çoğunlukla '*evet görülür*' cevabını vermişlerdir. Bu iki ölçek maddesi her çocuğun istismar sonrasındaki yaşam düzeninde duruma bakış açısına göre farklılıklar olabileceğini ve bu farklılıkların olası olduğunu fark etmelerine neden olmuştur. Yaşadıklarını kimse ile paylaşamayan ve kendisinde istem dışı belirgin değişiklikler yaratan bu olay karşısında değişiklikleri anlamlandıramayan çocuğun daha fazla panik yaşaması, cezalandırıldığını düşünmesi olaylar için kendini suçlaması kaçınılmazdır. Eğitim sonrasında çocukların yaşanabilecek olan istismarın ardından kendilerinde varolabilecek değişiklikleri fark etmeleri ve bu değişikliklerden korkmamaları mümkün kılınmıştır. Araştırmada üç farklı yaş grubu ile çalışılmıştır analizler aldıkları eğitimin sonuçları açısından yaş gruplarına ve cinsiyete göre anlamlı bir fark olmadığına işaret etmektedir. Literatürde kız çocukların erkek çocuklara göre daha fazla istismara maruz kaldıkları bilgisi mevcuttur (Kaplan ve Sadock, 2005; çev. Ed.: Aydın, H., Bozkurt A.; www.shcek.gov.tr, 2006) ancak bu çalışmada erkek ve kızlarda istismara ilişkin eğitimin farklılaşmadığı, kız çocuklara konu ile ilgili aileleri tarafından daha ayrıntılı bilgi verilmediği sonucuna ulaşılmıştır çünkü cinsiyetler arasında alınan eğitime ilişkin bir farklılık ortaya çıkmamıştır. Araştırma sonuçlarına göre kızların

istismara ilişkin daha duyarlı olduklarına ilişkin bir bulgu elde edilmediğini söyleyebiliriz.

Ölçeğin on ikinci maddesine göre, '*Sençe, istismar gibi büyük bir olaydan sonra anne babaların ve diğer büyük aile üyelerinin (dede, anneanne, teyze vb.) birbirlerine duydukları yakınlıkta bir değişme olur mu?*' sorusuna eğitim öncesine 'hayır' cevabını veren çocuklar eğitim sonrasında çoğunlukla 'evet' cevabını vermişlerdir. Sadece kendilerinin etkilenmeyeceğini aile bireylerinin birbirini suçlama, kızma, öfke duyma, anne babaları arasında kendilerinin sebep olabileceği kavgalar yaratma gibi davranışlar sergileyebileceklerini düşünmektedirler. Bu nedenle de çocuklar ebeveynlerine yaşadıklarını anlatma konusunda pasif davranabilir, korkabilir, cezalandırılacaklarını düşünebilir, olayı anlatmamayı ve maruz kaldıkları durumdan kurtulamayabilirler. Çocuk bilgilendirme sayesinde aile içinde ortaya çıkabilecek tartışmaların, uzaklaşmaların kendisine yönelik olmadığını ebeveynlerin kendilerine ya da birbirlerine duydukları öfke ve kızgınlığın bir sonucu olduğunu kavrayabilmektedir. Eğitim ile birlikte yaşadığı olayı anlamlandırmakta zorlanan çocuk, olayın bütün duygusal yükünü ve sorumluluğunu kendi üzerine almaması gerektiği konusunda farkındalık kazanmaktadır. Araştırmada üç farklı yaş grubu ile çalışılmıştır analizler aldıkları eğitimin sonuçları açısından yaş gruplarına ve cinsiyete göre anlamlı bir fark olmadığına işaret etmektedir.

On dördüncü maddeye göre '*Sençe, istismardan sonra bazı çocukların belirli bir süre için anne- babalarından, öğretmenlerinden, yakınlarından ayrılmak istemeyişleri, okula gitmek istememeleri normal midir?*' sorusuna eğitim öncesinde

'hayır' cevabını çoğunlukla veren çocuklar eğitim sonrasında 'evet' cevabını verebilmişlerdir. On beşinci maddeye göre ise '*Sana göre istismar gibi büyük bir olaydan sonra çocuklar olup bitenleri anlamaz ve fazla etkilenmezler mi?*' sorusuna eğitim öncesinde '*hayır etkilenemezler*' cevabını veren çocuklar eğitim sonrasında '*evet etkilenirler*' cevabını vermişlerdir. İstismar sonrasında ortaya çıkabilecek belirtiler kapsamında ortak olarak ele alınabilecek olan bu maddeler, çocukların olay sonrasında panik duygusu yaşayabileceklerini, bu olaydan etkilenebileceklerini ve yakınlarından ayrılmamak istememelerinin anlaşılabilir bir tepki olduğunu anlamalarına yardımcı olmuştur. Araştırmada üç farklı yaş grubu ile çalışılmıştır analizler aldıkları eğitimin sonuçları açısından yaş gruplarına ve cinsiyete göre anlamlı bir fark olmadığına işaret etmektedir.

Ölçeğin ikinci, altıncı, sekizinci, on birinci ve on dördüncü maddelerinde ortak noktaya işaret eden istismar sonrasında ortaya çıkan çeşitli davranış değişiklikleri istismarın diğer bir ifade biçimidir. İstismara uğramış çocuklarda korku, kaygı, kabuslar, fobiler, depresyon, düşük benlik saygısı, öfke ve düşmanlık gibi duygusal strese bağlı psikolojik belirtiler, intihar davranışı, tssb, amnezi dönemleri, fiziksel belirtiler, somatoform belirtiler, trans benzeri durumlar ve bazı vakalarda disosiyatif kimlik bozukluğuyla birlikte olan disosiyatif tepkiler gibi daha ciddi psikolojik sorunlar görülebilmektedir (Teegen, 1991; çev. İnkaya M.; Ebert, Loosen, Nurcombe, 2003; çev. Birsöz, Karaman).

Ölçek maddelerinin birinci maddeye olan '*Sence, çocuklar fiziksel, cinsel ve duygusal olarak kötü bir davranışla karşılaşma, yani dövülme, korkutulma,*

hapsedilme, kucağa alınıp sıkıştırılma (istismar) ile ilgili konuları konuşmak istemiyorlarsa kendi hallerine bırakılmalı mı?’, yedinci olan *‘Çocuklar, istismar ile ilgili konuları anne babalarıyla, yakınlarıyla konuştukları zaman, kendilerini daha iyi hissederler mi?’*, dokuzuncu maddesi olan *‘Sence, çocuğun herhangi bir istismara uğramış olması durumunda güvendiği, inandığı ve sevdiği kişilere çocuk yaşadıklarını anlatmalı mı?’*, onuncu maddesi olan *‘İstismardan sonra çocuğun hayatında hiçbir değişme olmamış gibi davranması ve yaşadıklarını düşünmemesi işe yarar mı?’*, on üçüncü maddesi olan *‘Sence, istismar karşısında anne ve babanın duyguları ve düşünceleri birbirine benzer mi?’* ve son olarak on altıncı maddesi olan *‘Sana göre istismardan sonra çocuklar, bazen, bu istismarın kendi ‘yaramazlıklarından’ kaynaklandığını düşünür ve üzülürler mi?’* sorularına verdikleri yanıtların analiz sonuçlarına göre ilk ölçüm ve son ölçümlerinde farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Aynı zamanda cinsiyet ve yaş temel değişkenleri ile cinsiyet ve yaş ortak etkisinin anlamlı şekilde farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

İstismarın tedavisinde tedavi çok yönlü gerçekleştirilmeli, çocuk, aile ve çevresel etkenler üzerinde ayrı ayrı durulmalıdır. Tedavideki asıl hedef çocuğu hasardan korumak ve aile ilişkilerini güçlendirmek olmalıdır. Çoğu tedavi, uygun çocuk yetiştirme stratejilerine odaklanan, ebeveynlere sosyal destek, öfke kontrolü ve eğitim konusunda yardım veren yaklaşımları içermektedir. Çocuğa uygulanacak terapötik girişim olayın çocukta yarattığı psikopatolojik hasarları içermelidir. Çocuğa, başına gelenlerin kendi hatası yüzünden olmadığı açıklanmalıdır (Kaplan, 1999; Akt.: Gökler ve Taner, 2004).

Yapılan analiz sonuçlarına göre çocukların eğitim öncesinde de yedinci, dokuzuncu, on beşinci ve on altıncı maddelere beklenen doğru cevabı verdikleri görülmüştür. Ölçeğin birinci ve onuncu maddesinde ise çocuklar almış oldukları eğitime rağmen konu ile ilgili konuşmak istemedikleri halinde kendi hallerine bırakılmaları gerektiğini ve olay sonrasında hiçbir değişme olmamış gibi davranmasını ve yaşadıklarını düşünmemesinin işe yarayacağını düşünmeye devam etmişlerdir. Bu da göstermektedir ki eğitim almalarına rağmen çocuklar olayı aileye yansıtmadan bireysel olarak olaylar ile baş edebilme konusunda ısrarcı düşünmektedirler. Farklı bireysel yaklaşımlar çocukların bu konuyu aile ile paylaşmaması yönünde ortaya çıkmıştır.

Çocuklar yaşamış oldukları istismar konusunda konuşmak istemedikleri bulgusu literatür bilgileri ile tutarlıdır. Yapılan çalışmalar çocukların yaşadıkları istismar yaşantısını bazen kendileri yerine başka bir çocuk deneyimlemiş gibi anlatabilirler fakat yine de istismarın en sık ortaya çıkış biçimi çocuğun olayı doğrudan anlatmasıdır. Söylenen ilk kişi sıklıkla aynı yaş grubundan bir çocuktur, sonra ebeveyn veya güvenilen bir erişkin gelir. Çocuk erişkinin tepkisini test ederek bu konuyla ilgili ayrıntılar verebilir veya bu konuyu bir daha hiç konuşmamak üzere kapatabilir (Green, 1996).

Çocuk cinsellik ile ilgili hiç eğitim görmemişse, cinsellik onun için korkutucu, yasak ve suçluluk yüklüyse, göreceli olarak zararsız karşılaşmalar bile, panik tepkilerine ve uzun süreli suçluluk duygularına ve anksiyeteye yol açabilir. Ebeveyn ve eğitimciler korku, panik, olayı büyütme, çocuğa yalan söylediğini, olaydan dolayı suçlu ve

kirlenmiş olduğunu hissettirme gibi tepkiler gösterirlerse, çocukta da benzer tepkiler görülebilir (Kutchinsky, 1991; çev. Gürkaynak, İ.).

4.2. Ebeveynler İçin Broşür Sonuçlarının Tartışılması

Ölçeğin dördüncü maddesi olan *‘Çocukların psikolojik durumları için büyüklerin istismar ile ilgili konuları çocuklarla konuşmamaları uygun mudur?’* sorusuna 10 yaş grubunun velileri anlamlı olarak daha fazla *‘hayır’* cevabı vermişlerdir. 11 ve 12 yaş grupları arasında ise anlamlı bir fark bulunmamaktadır. Literatürde farklı yaş gruplarının incelendiği bir çalışmaya rastlanmamıştır. Ancak bu çalışmada en küçük yaş grubu olan 10 yaş grubu çocuklarının velilerinin istismar ile ilgili konuları çocuklar ile konuşmanın uygun olmadığını düşünmeleri önemli bir bulgudur. Bu yaş grubundaki velilerin istismar ile ilgili konuları konuşmayı uygun bulmamalarının nedenini çocuklarının henüz küçük olmaları ve bunu anlayabilecek yapıda olmadıklarını düşünmeleri olabilir. Yaşları daha büyük olan çocuklara sahip olan velilerin çocukları ile istismarı konuşmayı daha uygun buldukları sonucuna ulaşılmıştır. Farklı yaş grupları ile yapılacak çalışmalarla bu soruya daha net cevap verilebileceği düşünülmektedir. Araştırmada bu madde için cinsiyete göre anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Ölçeğin dokuzuncu maddesine göre, *‘Sizce, çocuğun herhangi bir istismara uğramış olması durumunda güvendiğiniz kişilere çocuğun bu yaşantısı hakkında bilgi verilmeli mi?’* sorusuna veliler araştırmacı tarafından hazırlanan broşürü incelemenden önce çoğunlukla *‘hayır’* derken, broşürü inceledikten sonra

çoğunlukla 'evet' cevabını vermişlerdir. Velilerin bilgilendirme broşürü öncesinde toplumdaki genel eğilim ile tutarlı olarak çocuğun istismar yaşantısını saklama eğiliminde olmalarına karşın broşürü inceledikten sonra güvenilir kişilere çocuğun bu yaşantısı ile ilgili bilgi verilmesi gerektiğini düşünmeye başlamış oldukları görülmektedir.

Ölçeğin on dördüncü maddesine göre, *'Sizce, istismardan sonra bazı çocukların belirli bir süre için anne- babalarından, öğretmenlerinden, yakınlarından ayrılmak istemeyişleri, okula gitmek istememeleri normal midir?'* sorusuna veliler araştırmacı tarafından hazırlanan broşür öncesinde çoğunlukla 'hayır' derken, broşürü inceledikten sonra çoğunlukla 'evet' cevabını vermişlerdir. Bu durum ailenin çocuğun normal yaşantısını, düzenini bozmaksızın sorunla baş edebilmeleri konusunda bir eğilime sahip olduklarını fakat broşür incelemesinin ardından bu durumu normal olarak değerlendirebildiklerini göstermektedir. Çocuğun verdiği olumsuz tepkilerin ne kadar sürebileceğinin belirsiz olması ailenin eğitimin kesintiye uğramaması açısından durumu normal olarak algılamalarına neden olabilir. İstismar olgularında yoğun bireysel terapiye ek olarak, gerekli görülen bazı durumlarda grup ve aile terapisi uygulanmaktadır. Bu durum çocukların kendilerini yalnız hissedebilecekleri, kimse ile paylaşamayacakları durumlarda kendilerini suçlamalarını engellemelerine yardımcı olur. Çocuklar kendilerini yalnız, terk edilmiş ve suçlu hissettiklerinden bu olgularda destekleyici yaklaşılmalıdır (Gökler ve Taner, 2004). Çocukları istismardan korumak için öncelikle toplumun, ebeveynlerin, profesyonellerin ve özellikle çocukların bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Aile ve çocukla ilgili olan kişi- bakımı ile uğraşan kişilerin çocukları

ile olumlu ilişki kurmaları, iyi bir ilişki kurmaları, çocukları ile iletişimlerinin kaliteli olması gerekmektedir (www. preventcildabuse.org., 2007).

Ölçeğin on altıncı maddesine göre, *‘İstismardan sonra çocukların, bazen, bu istismarın kendi ‘yaramazlıklarından’ kaynaklandığını düşünüp üzölmeleri mümkün olabilir mi?’* sorusuna erkek velilerin daha fazla *‘hayır’* cevabı verdikleri görölmürken, kadınlar çoğunlukla *‘evet’* cevabı vermişlerdir. Yapılan analiz sonuçlarına göre aynı şekilde madde 16 için yaş temel etkisinin anlamlı olduğu görölmektedir . Buna göre, 10 yaş grubu velilerinin 11 ve 12 yaş grubu velilerine göre daha fazla *‘hayır’* cevabı verdikleri görölmektedir. 11 ve 12 yaş grupları arasında ise anlamlı bir farka ulaşılmamıştır. Bu farklılık aile yapılarına, kültür farklılığına bağlı olabileceği gibi aynı zamanda çocuğun kendini yeterince ifade edememesinin ve böyle bir duygu yaşamasına karşı bunu dile getirememesinin sonuçları olarak değerlendirilebilir. Ancak daha önce de belirtildiği gibi literatürde farklı yaş gruplarının incelendiği bir çalışmaya rastlanmamıştır farklı yaş grupları ile yapılacak çalışmalarla bu soruya daha net cevap verilebileceği düşünölmektedir. Aynı zamanda cinsiyet temel etkisinin anlamlı olduğu görölmektedir. Bu sonuç ise literatür bilgileri ile paralel olarak çocukların başlarına gelen kötü olayların kendi yaramazlıklarından kaynaklandığını düşündüklerine işaret etmektedir (Güneş, 2002). Bu çalışmada istismardan sonra çocukların, bazen, bu istismarın kendi *‘yaramazlıklarından’* kaynaklandığını düşünüp üzülebileceklerinin anneler tarafından daha olası algılandığı görölmüştür. Toplumumuzda annelerin çocuk ile daha çok vakit geçiren, bakımı üstlenen ebeveyn olduğu düşünöldüğünde çocukların sahip olduğu bu eğilimi daha net bir şekilde fark etmiş olabilecekleri düşünölmektedir.

Ölçeğin birinci maddesi olan *‘Çocuklar istismar ile ilgili konuları konuşmak istemiyorlarsa kendi hallerine bırakılmalı mı?’*, ölçeğin ikinci maddesi olan *‘Sizce bazı çocukların istismardan sonra belirli bir süre içlerine kapanmaları normal midir?’*, ölçeğin üçüncü maddesi olan *‘İstismar gibi büyük ve sarsıcı olaylardan sonra, çocuklarla konuşurken, daha yumuşak, daha sabırlı ve anlayışlı olmamız konusunda ne düşünüyorsunuz?’* ölçeğin beşinci maddesi olan *‘Büyükler istismar ile ilgili konuları çocukları ile konuşmak istemeyebilirler. Bunun nedeni sizce büyüklerin utanması ya da çekinmesi olabilir mi?’* ölçeğin altıncı maddesi olan *‘Çocuklar, istismar ile ilgili konuları anne babalarıyla, yakınlarıyla konuştukları zaman, kendilerini daha iyi hissediyor olabilirler mi?’* ölçeğin yedinci maddesi olan *‘Çocuklar istismar ile ilgili konuları büyükler ile konuşmak istemeyebilirler. Bunun nedeni sizce çocukların korkması mıdır?’*, ölçeğin sekizinci maddesi olan *‘Sizce, çocuklar arasında istismara verilen tepkilerde farklılıklar var mıdır?’*, ölçeğin onuncu maddesi olan *‘İstismardan sonra hayatımızda hiçbir değişme olmamış gibi davranmanın ve sorunları düşünmemenin daha çok işe yarayacağı konusunda ne düşünüyorsunuz?’*, ölçeğin on birinci maddesi *‘Sizce, istismardan sonra çocukların yaşam düzeninde (yemek, uyku, altına kaçırma problemleri, oyun oynama alışkanlıkları vb.) bir değişiklik görülür mü?’*, on ikinci maddesi olan *‘Sizce, istismar gibi büyük bir olaydan sonra eşlerin ve aile üyelerinin birbirlerine duydukları yakınlıkta bir değişme olur mu?’*, on üçüncü maddesi olan *‘Sizce, istismar karşısında eşler aynı tür duygu ve davranışları mı gösterirler?’*, on beşinci maddesi olan *‘İstismar gibi olaylarda çocukların olup bitenleri anlayamayacakları ve dolayısıyla fazla etkilenmeyecekleri konusuna katılıyor musunuz?’* sorularına verdikleri yanıtların analiz sonuçlarına göre ilk ölçüm ve son ölçümlerinde farklılık olmadığı

sonucuna ulaşılmıştır. Aynı zamanda cinsiyet ve yaş temel değişkenleri ile cinsiyet ve yaş ortak etkisinin anlamlı şekilde farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Yapılan analiz sonuçlarına göre velilerin dağıtılan broşur öncesinde birinci, ikinci, üçüncü, beşinci, altıncı, yedinci, sekizinci, on birinci , on ikinci, on üçüncü ve on beşinci maddelere beklenen doğru cevabı verdikleri görülmüştür. Velilerin sadece onuncu maddeye broşur öncesi ve sonrasında beklenen cevabı vermedikleri görülmüştür. Buna göre velilerde tıpkı çocuklar gibi istismardan sonra hayatlarında hiçbir değişiklik olmamış gibi davranmanın ve sorunları düşünmemenin çok işe yarayacağını belirtmişlerdir. Toplumda sorunlarla başa çıkmada göz ardı etmenin daha işe yarar bir yöntem olduğu kabul edilmektedir bu durum çocukların ve velilerin olay sonrasında durumu paylaşmaktan çok kaçınma, kendi içinde düşünmeme eğiliminin hakim olmasına neden olmaktadır. Oysa psikoterapi ile ilgili literatür işığında travmatik olayları paylaşmanın ve düşünmenin duyarsızlaşma sağladığı, kişinin olayı ayrıntılarıyla hatırlaması ve dile getirmesinin önemi vurgulanmaktadır (Güneş, 2002; Karp ve Butler, 1996).

İstismar gibi büyük ve sarsıcı olaylardan sonra ebeveynlerin, çocuklarla kurdukları iletişimde daha olumlu bir yaklaşım içinde olmaları gerekmektedir. İstismar durumunda sadece çocukların olaya bakış açısını, bilişsel çarpıtmalarını, duygularını değiştirmek yeterli değildir. Ebeveynlerin işlevselliğini arttırabilmek için elde edilen bilgilere dayanarak çeşitli sečenekler tercih edilebilir: Sosyal veya çevresel stresleri azaltmak veya ortadan kaldırmak; sosyal etkenlerin ebeveynler üzerindeki olumsuz psikolojik etkilerini azaltmak; çocuğun kreşe gitmesini veya eve çocuk bakıcısı alınmasını sağlayarak anne üzerindeki yükü kapasitesine uygun

sınırlara indirmek; annenin bakım sağlayabilmesi için duygusal destek, cesaretlendirme, sempati, teşvik, öneriler ve bebeğin gereksinimlerini planlayabilmeyi, değerlendirebilmeyi ve karşılayabilmeyi öğrenmesi için yardım sağlamak ; ebeveynlerin psikik iç çatışmalarını çözmek veya azaltmak (Kaplan ve Sadock, 2005; çev. Ed.: Aydın, H., Bozkurt A.).

Cinsel istismara bağlı önleyici programlar çocuklara belirli yetenek ve anahtar içeriklerin öğretilmesini amaçlamaktadır. Bu çalışmada bu önleyici programların son derece işlevsel olabileceği görülmektedir. Nitekim verilen kısa süreli eğitim sonrasında bile çocuk ve ebeveynlerin istismar konusunda varolan bilgilerinin arttığı, katılımcıların istismara ve etkilerine karşın güçlendiği bulguları desteklenmektedir.

Türkiye’de istismarın ne kadar yaygın olduğuna ilişkin kesin rakamlar bulunmamaktadır. Carr (1999)’ın yapmış olduğu ‘Stay Safe’ çalışması sonuçlarına göre önleme programlarında bireylerin yaşadığı olayları anlatma ve istismar sonrası iyileşebilme oranlarında doğru orantı bulunmaktadır (Carr, 1999). Yapılan çalışmalarda ve bu çalışmada istismar hakkında bilgilendirmenin hem çocuk hem de ebeveynler için deneyimlenen zorlukların ortaya çıkartılmasında kolaylaştırıcı etken olabileceği sonucuna ulaşılabilir. Bir başka deyişle bu eğitimlerin istismara maruz kalan bireylerin daha rahat konu ile ilgili bilgi vermelerini sağlayacaktır ve önleyici çalışmalar daha etkili bir şekilde sürdürülebilecektir. Verilen eğitimlerin çocukların gelişim düzeyinde olması çocukların aldıkları bilgiyi yorumlayabilme derecelerine bağlı olarak önemlidir çünkü henüz somut işlem evresinde olan çocukların istismar gibi hayati önemi olan bir konuda aşırı duyarlılaşarak , bireylerden gelen her türlü

davranışı doğru yorumlayamayarak yerinde olmayan, aşırı tepkiler verebilirler. Çocuk istismar kategorisine girmeyen davranışları dahi kendi benliğine karşın olumsuz bir davranış olarak yorumlayabilir (Onur, 2000).

Britner ve Reppucci (1997) genç anneleri desteklemek, onlara ebeveynliğe ilişkin eğitim vermek (çocuğun ihtiyaçlarının neler olabileceği) onlara gerektiğinde hangi ilgili servislere başvurabileceklerini öğretmek amacı ile bir program başlatmışlardır. Program iletişim, sorumlu ebeveynlik, disiplin, çocuk gelişimi, sürekli eğitim konuları, aile planlama, cinsel yolla bulaşan hastalıklar, madde bağımlılığı ana konularını içermektedir. Disiplinin özellikle ana konulardan birisinin seçilmesinin nedeni programa devam konusunda genç annelerin tutarlılığını sağlamak içindir. Yapılandırılmış olan derslerin sonunda mutlaka açık tartışma için zaman ayrılmıştır.

Ebeveyn- çocuk etkileşimi derslerde uygulanan ana unsurlardan birisidir. Her derste bir annenin çocuğu ile gelmesi zorunlu tutulmuştur. Bu durum anneler arasında model alma, etkileşimi iletme, duyguların ifadesinde özgürlük gibi kavramları geliştirmek için uygulanmaktadır. Her hafta tanımlanan etkileşimler kaydedilmektedir. Ayrıca ailelerin haftalık çocukları ile yaptıklarını kaydetmeleri zorunlu tutulmuştur. Bu ve benzeri çalışmalar çocuk- anne bağlanmasının arttırılması ve annelerin olumlu pekiştireçlerle rahatlaması nedeniyle oluşturulmaya çalışılmıştır.

Bebekleri için okuldan ayrılmak zorunda kalan genç annelerin program ardından okullara geri döndüğü, ailelerinin ve çocuklarının ihtiyaçlarının ne olduğunu anlayabildikleri, aile yapısını anlayabildikleri, destek sağlama yollarını öğrenme,

bütçe hesaplarını ayarlayabilme, aileyi bir sistem olarak gördükleri sonucuna ulaşılmıştır. Geleneksel aile yapısına sahip olan aileler ve bireysel ihtiyaçlara önem veren ailelerin farklı eğitime ihtiyaçları olacaktır çünkü değerler, kültür, beklentiler ve bireysel ihtiyaçlar oldukça farklılaşmaktadır.

Araştırma sonuçlarına göre ailelerin çocuk gelişimi ile ilgili bilgileri yapılan öntest-son test karşılaştırmalarına göre artış göstermiştir. Anne- çocuk etkileşimlerinde ilerleme kaydedilmiştir ve annelerin günlük stresörlerle nasıl baş edeceklerine dair bilgilerinde artış olmuştur (Britner ve Reppucci, 1997).

Ailelere verilen sosyal destek, eğitim ve bakım yardımı ile ebeveyn – çocuk arasındaki ilişkinin düzeldiği görülmüştür (Sheridan ve Wolfe, 2004). Türkiye’de aile planlamasının işlevselsizliği, ekonomik zorluklar, eğitimin yeterli düzeyde olmaması, aile içi şiddet, çocuğun anne, baba ve kardeşleri arasındaki ilişkilerinin tutarsızlığı, ailenin sosyal desteklerinin yetersiz olması, çocuğun psikolojik açıdan sarsılmasına ve psikolojik olarak zarar görmesine neden olmaktadır (Güler, Uzun, Boztaş, Aydoğan, 2002; Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Ankara, 1998). Uygulanacak olan önleyici çalışmalarda aileye özellikle çocuk gelişimi hakkında bilgi verilmeli, çocuğun gelişimine yönelik gösterebileceği davranışlar belirtilmelidir.

Güneş (2002), uygulanacak olan tedavide ilk konunun neyin tedavi edileceğine karar verilmesi olduğunu belirtmiştir. İstismar edilmiş çocuk sendromu gibi bir durumun olmaması, çocuklarda her zaman anksiyete, depresyon, düşük özgüven gibi

semptomların bulunmaması tedavi edilecek durumun saptanmasını zorlaştırmaktadır. Ayrıca bakıcı tarafından taciz edilmek, tek bir sefer tacize uğramak, uzun süren şiddetli tacize uğramak gibi farklı durumlara maruz kalmak tedavinin hedefleri ve gerekli tekniklerin uygulanması için dikkatli ve bireysel değerlendirmeyi ön koşul olarak almaya zorlar (Güneş, 2002). Bu çalışmadan elde edilen sonuçlar verilen kısa süreli bir eğitimin bile çocukların uğradıkları istismarı paylaşmak konusunda belirli düzeyde rahatlama yaşadıklarına işaret etmektedir. Bu durumda çocuğun yaşadığı istismarı ayrıntılarıyla anlatabilmesi için tedavi öncesinde bilgilendirilmesi, rahatlatılması, güven duyabileceği birisi ile iletişim kurması, yaşadıkları nedeniyle suçlanmaması, uygulanacak tedavinin işlevselliği açısından da son derece önemlidir.

Sağlıklı bir ruhsal çocukluk ve ileride sağlıklı bir yetişkin olabilmeleri için çocuklara istismar eğitiminin verilmesi şarttır. Verilecek bu eğitim çocuğun ebeveyn ile ilişkisini güçlendirecek ve daha sağlam bir ilişkinin ve iletişimin oluşmasını sağlayacaktır. Dökmen (1997)'in de belirttiği gibi çocuğun anne ve babası ile kurduğu iletişim, aradaki etkileşim çocuğun kişilik yapısını ve ruhsal yapısını belirleyecektir. Anne ve çocuk arasındaki temeli kuvvetli güven duygusunun oluşabilmesi için ilişkinin sevgi temelinde ve tutarlı bir düzeyde olması şarttır (Dökmen, 1997).

Günümüzdeki klinik eğitimler ve aile üyelerinin sahip oldukları bilgiler çocuk istismarını önleme konusunda yetersizdir (Newton ve Vandeven, 2006). Aile desteğinin artırılarak, bireylerin desteklenmesi, bilinçli ve tutarlı bir önleme çalışması ile istismar ve etkilerinin üzerine gidilmelidir. Alanda çalışan çocuk

hekimleri, aile hekimleri, psikiyatristler, hemşireler, psikologlar, sosyal hizmet uzmanları, öğretmenler bu konuda aşırı duyarlı olmalı ve toplumun bilinçlenmesi, gözlenen vakaların rapor edilmesi, konusunda teşvik edici olmalılardır. Aile desteği, kaliteli çocuk bakımı, erken sağlık bakımı, gelişimsel geriliğe ilişkin belirtilerin gecikmeden fark edilmesi, okullarda istismara ilişkin eğitim verilmesi, aile üyelerinin ihtiyaçlarının ne olduğunun özenle belirlenmesi istismarı önleme çalışmalarında sorunların ilerlemeden ortadan kaldırılmasına yardımcı olacaktır.

BÖLÜM-V

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Daha önce çocuk istismarı konusunda yapılan çalışmalara bakıldığında istismarı önlemeyi, çocuklara verilen eğitim doğrultusunda kendilerini ve ailelerini koruyabilmelerini öğretmeyi, istismar durumunda karşılaşılabilecekleri sorunların ne olduğunu öğrenmelerini sağlamayı, aile bireylerinin bu durumdan nasıl etkilenebileceklerini belirten bir çalışma bulunmamaktadır. Bu araştırmanın genel amacı ilkokul üç, dört, ve beşinci sınıflarda okuyan 10, 11 ve 12 yaşlarındaki çocukların istismar (fiziksel, duygusal ve cinsel) konusu hakkında ne bildiklerini görmek ve araştırmacı tarafından hazırlanan eğitimin etkili olup olmadığını ortaya çıkarmaktır. Aynı amaç doğrultusunda araştırmaya katılması sağlanan çocukların ebeveynleri için de hazırlanan bilgilendirme broşürü dahilinde ebeveynler değerlendirilmeye alınmış hazırlanan broşürün etkileri araştırılmıştır.

Çalışmanın sonuçlarına genel olarak bakıldığında çocukların ön test son test karşılaştırmalarında aldıkları eğitime bağlı olarak ebeveynlere göre daha yüksek puan değişimi olduğu gözlenmiştir. Bir başka ifade ile çocukların verilen eğitim sonucunda istismara ilişkin görüşlerinde daha fazla değişiklik olduğu sonucu elde edilmiştir. Ayrıca yapılan çalışmada genel olarak verilen eğitimin hem çocuklarda hem de ebeveynlerde istismar konusu hakkında sahip oldukları bilgiyi genel olarak değiştirdiği sonucuna ulaşılmıştır. Verilen eğitim ve bilgilendirme çocukların

kendilerini daha iyi ifade edebilmelerine, daha aktif olmalarına, olumsuz bir yaşantı karşısında cezalandırılma ve utanma yaşamamaları gerektiğine dair bilgiler sunmaktadır. Ölçeği oluşturan farklı maddelerin bir kısmında çocukların ve ebeveynlerin görüşlerinin anlamlı bir şekilde değiştiği buna karşın bazı maddelerde değişimin gözlenmediği görülmektedir.

Türkiye’de istismarın yaygınlığı konusunda kesin rakamlar bulunmamaktadır. Kimi araştırmacılar, istismarın çok yaygın olmadığına işaret ederken; kimi araştırmacılar, bilinen oranların sadece buzdağının görünen kısmı olduğunu iddia etmektedir. Fiziksel, duygusal ya da cinsel istismarın yaygınlığını belirlemek, özellikle kapalı toplumlarda çok mümkün olmamaktadır. İnsanlar, kendilerine karşı işlenen suçta, kısmen payları olduğunu düşünerek, yaşadıkları istismarı saklamayı yeğlemektedirler. Yaygınlığı konusunda kesin bilgiler elde etmekten daha da önemlisi, kişilerin özellikle de çocukların bu gibi durumlarda ne yapmaları gerektiği, yaşadıkları istismara ilişkin neler hissedebilecekleri ile ilgili bilgi vermektir. Çocukları yaşanabilecek olumsuzluklardan korumanın yollarını araştırmak; belki de istismarın yaygınlığını araştırmaktan daha önemli sonuçlara işaret edecektir. Bu anlamda bu çalışmanın, öncü bir çalışma niteliğinde olduğunu söylemek yanlış olmaz. Ancak bu konuda daha fazla araştırma yapılması gerekmektedir. Bu araştırmada, verilen kısa bir eğitimin bile çocukları bilinçlendirmede ve bilgilendirmede son derece etkili olduğuna ilişkin sonuçlar elde edilmiştir. Bu sonuçlar doğrultusunda, yaşanabilecek olası istismar yaşantıları için çocukların daha yaygın şekilde eğitilmeleri, eğitimlerinin içeriğinin yapılacak çalışmalar doğrultusunda zenginleştirilmesinin de uygun olacağı düşünülmektedir.

Bu çalışma çocuk istismarı bilgilendirme çalışmasının işlevselliği hakkında önemli bilgiler sağlamış olmakla birlikte, yaş grubunun çocuk gelişimi açısından kısıtlı bir sınırdan alınmış olması, farklı gelişim evrelerinden katılımcıların araştırmaya dahil edilmemiş olması, katılımcı sayısının az olması çalışmanın kısıtlılıklarındandır. Daha sonra yapılacak çalışmalarda farklı gelişim evrelerinde bulunan katılımcıların çalışmaya alınması çocuk istismarını önleme hakkında çok daha ayrıntılı bilgiler sunacaktır.

BÖLÜM VI

6. ÖZET

Bu çalışmanın genel amacı, ilkokul üç, dört, ve beşinci sınıflarda okuyan 10, 11 ve 12 yaşlarındaki çocuklar ile ebeveynlerinin istismar (fiziksel, duygusal ve cinsel) konusu hakkında ne bildiklerini görmek ve araştırmacı tarafından hazırlanan eğitimin-bilgilendirmenin etkili olup olmadığını ortaya çıkarmaktır. Bu amaç doğrultusunda 10, 11 ve 12 yaşlarındaki çocuklar (n = 43) ve bu çocukların ebeveynlerinden (n = 43) veri toplanmıştır. Veri toplama işlemi sırasında öncelikle hem çocuklara hem de ebeveynlerine istismar ölçeği uygulanmıştır. Daha sonra çocuklara, istismar konusunda sözel bir eğitim verilmiş, ebeveynlere ise eğitici bir broşür dağıtılmış ve okumaları sağlanmıştır. Sözel şekilde ve broşür olarak verilen eğitimin ardından her iki gruba tekrar istismar ölçeği uygulanmıştır. Veri toplama işlemi, araştırmacı tarafından geliştirilen ve 16 maddeden oluşan bir istismar ölçeği ile yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda hem çocukların hem de ebeveynlerin istismara ve olası sonuçlarına ilişkin görüşlerinin anlamlı oranda değiştiği sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcıların istismar ile ilgili varolan bilgilerinin gelişme gösterip göstermediği ortaya çıkartılmıştır. Elde edilen sonuçlar çocukların ve ebeveynlerinin istismarın türleri, nedenleri, bireyin ilişkileri üzerindeki etkileri ve birey üzerindeki etkileri konusunda bilinçlendiklerini göstermektedir.

Anahtar kelimeler: Çocuk istismarı, istismar türleri, çocuk istismarının önlenmesi

BÖLÜM VII

7. ABSTRACT

The main purpose of this study was to find out what children and their parents knew about abuse (physical, emotional and sexual) and if the education-information given by the researchers was effective. The study was carried out with primary school children aged 10, 11 and 12 studying 3rd, 4th or 5th grades. Data was collected from children aged 10, 11 and 12 (n=43) and their parents (n=43). Firstly, the abuse scale was applied to either children and parents during data collection procedure. And then, children were informed by an oral presentation. Educative brochures were given to parents and they were made to read the brochures. Following education given by oral presentation and educative brochures, abuse scale was applied to either children and parents again. Data collection procedure was carried out by an abuse scale consisted of 16 items which was improved by the researchers. Statistical analysis demonstrated that thoughts of either children and parents about abuse and possible outcomes changed statistically significant. It was revealed whether the participants knowledge about abuse improved. The results showed that either children and parents became more conscious about types and reasons of abuse and effects of abuse on individuals' relations and individuals.

Key words: Child abuse, types of abuse, prevention of child maltreatment

BÖLÜM VIII

8. KAYNAKLAR

Aksoy, E., Çetin, G., İnanıcı, M. A., Polat, O., Süzen Ş., Yavuz, F. (2004). **Çocuk istismarı ve ihlali**, Adli Tıp ders notları. Mayıs, 2006. Erişim: [<http://www.turktabiplerbirliği.com.>].

Aral, N., Gürsoy, F. (2001). Çocuk hakları ve çerçevesinde çocuk ihmal ve istismarı, **Milli Eğitim Dergisi**, **151**, Temmuz-Ağustos-Eylül 2001.

Başbakanlık aile araştırma kurumu (1998). **Aile içinde ve toplumsal alanda şiddet**, Ankara.

Bergen, H. A., Martin, G., Richardson, A., Allison, S., Roeger, L. (2003). Sexual abuse and suicidalbehavior: a model constructed from a large community sample of adolescents. *J. AM. ACAD. Child Adolesc. Psychiatry*, **42** (11), 1301-1309.

Bethea, L. (1999). Primary prevention of child abuse. **American Family Physician**, **59** (6).

Bloom, S. L. (2000). The neglect of neglect. **Psychotherapy Review**, **2** (5), 208-210.

Britner, P. A., Reppucci, D. N. (1997). Prevention of Child Maltreatment: Evaluation of a Parent Education Program for Teen Mothers. **Journal of Child and Family Studies**, 6 (2), 165-175.

Browne, K. (1991). Çocuk istismarını önceden kestirme. çev. Kozcu, S. **Çocukların Kötü Muameleden Korunması I. Ulusal Kongresi**. s. 295-300. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları. Gözde Repro Ofset, Ankara.

Carr, A. (1999). Helping children to the other side of silence: a study of the impact of the stay safe programme on Irish children's disclosures of sexual victimization. **Child Abuse and Neglect**, 23, 1327- 1341.

Dilbaz, N. (2004). Cinsel istismar, **Çoluk Çocuk Aylık Anne Baba Dergisi**, 38, Kök Yayıncılık, Mayıs.

Dökmen, Z. (1996). Bir grup kız ve erkek üniversite öğrencisinin anneleriyle ilişkilerinin karşılaştırılması, **Türk Psikoloji Bülteni**, 2 (5), 34-36, Ankara.

Dökmen, Z. (1997). Çocuğunuzun ruh sağlığı: her aile için gerekli bilgiler, **Türk Psikoloji Bülteni**, 3 (7), 72-76, Ankara.

Ebert, M. H., Loosen, P. T., Nurcombe, B., (2003). **Current Psikiyatri Tanı ve Tedavi**, çev. ed.: Birsöz, S., Karaman, T. Güneş Kitabevi, Ankara.

Erden, G. (2002). Suç kurbanı ve suç zanlısı çocuk haberleri, **Türk Psikoloji Bülteni**, 8 (24-25), 69-73.

Erkman, F. (1991). Çocukların duygusal ezimi. **Çocukların Kötü Muameleden Korunması I. Ulusal Kongresi**. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları. Gözde Repro Ofset, Ankara.

Erkuş, A. (2003). **Psikometri Üzerine Yazılar**. Türk Psikologlar Derneği Yayınları, Ankara.

Güler, N. , Uzun, S., Boztaş, Z., Aydoğan, S. (2002). Anneleri tarafından çocuklara uygulanan duygusal ve fiziksel istismar / ihmâl davranışı ve bunu etkileyen faktörler, **Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi**, 24 (3), 128-134.

Green, A. (1996). Child Sexual Abuse and İncest I: Lewis M. (ed); **Child and Adolescent Psychiatry Comprehensive Textbook.**, 1041-1048.

Güneş, H. (2002). Cinsel istismara yönelik müdahaleler, **Türk Psikoloji Bülteni**, 8 (24-25), 77-81, Ankara.

Kaplan, B., Sadock, V. (2005). **Klinik Psikiyatri**. Güneş Kitabevi., çev. Ed.: Hamdullah Aydın, Ali Bozkurt. İkinci Baskı, Ankara.

Karp, C. L., Butler, T. L. (1996). **Treatment Strategies For Abused Children:** Sage Publications, London

Keskin, G., Çam, O. (2005). Çocuk cinsel istismarına psikodinamik hemşirelik yaklaşımı. **Yeni Symposium**, 43 (3), 118-225.

King, N. J., Tonge, B. J., Mullen, P., Myerson, N., Heyne, D., Ollendick, T. H. (1999). Cognitive- Behavioural treatment of sexually abused children: a review of research. **Behavioural and Cognitive Psychotherapy**, Cambridge Universty Press, 27, 295-309.

Kutchinsky, B. (1991). Çocuğun cinsel istismarı: yaygınlık, müdahale ve önleme. çev. Gürkaynak, İ. **Çocukların Kötü Muameleden Korunması I. Ulusal Kongresi.** Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları Gözde Repro Ofset, Ankara

Lynch, M. (1991). Çocuk istismarı ve ihmali. çev. Erkman, F. **Çocukların Kötü Muameleden Korunması I. Ulusal Kongresi.** Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları. Gözde Repro Ofset, Ankara

Mash, E., Leif, T. (1981), **Behavioral Assesment Of Childhood Disorders**, Child abuse, The Guilford Press, New York.

McDonald, K. C. (2007)., Child abuse : approach and management. **American Family Physican**, 75 (2), 221-229.

Nelson, C., Higman, S., Sia, C., McFarlane, E., Fuddy, L., Duggan, A. (2005). Medical Homes for at-risk children:parental reprints of clinician parent relationships, anticipatory guidance and behavior changes. **Pediatrics**, 115, 48-57.

Oates, K. (1991). Çocukların cinsel istismarının kalıcı etkileri. çev. Ersever, H. **Çocukların Kötü Muameleden Korunması I. Ulusal Kongresi.** Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları Gözde Repro Ofset, Ankara

Onur, B. (2000), **Çocuk ve Ergen Gelişimi** (Mary J. Gander – Harry W. Gardiner'den çeviri). İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.

Özmert, E. N. (2006). Erken çocukluk gelişiminin desteklenmesi-III: Aile, **Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi**, 49 (3), 256-273.

Price, J., Hilsenroth, M., Callahan, K., Petretic- Jackson, P. (2004). A pilot study of psychodynamic psychotherapy for adult survivors of childhood sexual abuse. **Clinical Psychology ve Psychotherapy**, 11, 378-392.

Sayı1, M. (1998). Televizyon ve Çocuk İstismarı, **Türk Psikoloji Bülteni**, 4 (9), 77-79, Ankara.

Sheridan, C., Wolfe N. (2004). If only you hadn't, I would not have hit you: infant crying and abuse. **Lancet**, **364**, 1295-1297.

Taner, Y., Gökler, B. (2004). Çocuk istismarı ve ihmali: psikiyatrik yönleri, **Hacettepe Tıp Dergisi**, **35**, 82-86.

Teegen, F. (1991): çev. İnkaya M. Çocukların cinsel istismarı; **Nöropsikiyatri Arşivi**, **28** (2-4), 66-72.

Wenar, C. (1994). **Developmental Psychopathology From Infancy Through Adolescence** (3. edition). Mc Graw- Hill, Inc. New York.

Vandeven, A. M., Newton, A. W. (2006). Update on child physical abuse, sexual abuse and prevention. **Curr Opin Pediatr**, **18**, 201-205. Lippincott Williams ve Wilkins.

Yalın, A., Kerimoğlu, E., Erman, H. (1995). Okul öncesi çocuklarda cinsel istismarı önleme programı: ana babaların tutum, görüş ve davranışlarının taranması. **Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi**, **2** (1), 19-27.

Yıldız, S. (2004). Aile İçi Şiddet ve Çocuğun Uyumu, **Türk Psikoloji Bülteni**, **10** (33) , 81-92, Ankara.

Yılmaz, B., (2002). Çocuklukta cinsel istismar, **Türk Psikoloji Bülteni**, 8 (24-25), 74-77, Ankara.

Yılmaz, G., İşiten, N., Ertan, Ü., Öner, A. (2003). Bir çocuk istismarı vakası. **Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi**, 46 (4), 295-298.

<http://www.shcek.gov.tr>. (2006). **Çocuk İhmal ve İstismarına Multidisipliner Yaklaşım ve Çocuk ve Gençlik Merkezi** (Çocuk Koruma Merkezi).

<http://www.preventchildabuse.org> (2007). **Fact Sheet: Emotional Child Abuse**.

EKLER

EK 1. Çocuklar İçin Demografik Bilgi Formu

Adı Soyadı:

Yaş:

Cinsiyet:

Okul/ Sınıf:

Kardeş Sayısı:

EK 2. Ebeveynler İçin Demografik Bilgi Formu

Adı Soyadı:

Yaş:

Cinsiyet:

Eğitim:

Meslek:

Çocuk Sayısı:

EK 3. Çocuk İstismar Ölçek Formu

Adı Soyadı:

Yaş:

Cinsiyet:

Okul/ Sınıf:

Kardeş Sayısı:

Çocukların, vücutlarına izinsiz ve acıtacak şekilde dokunulması (dövmek, vurmak, tokat atmak, ısırarak, tekmelemek vb.) ya da kötüye kullanılması (bacaklara ya da vücudun herhangi bir yerine izinsiz dokunulması, eteklerinin açılması, izinsiz sık öpülmesi vb.) tür yaşam olaylarıyla karşılaşmaları durumu, onlar için özel bir durumdur ve ben şimdi sana böyle bir özel durumla karşılaştığında, çocuklar neyi biliyorlar, bunun hakkında neler bildiğini öğrenmek için bazı şeyler soracağım.

Sence istismar ne demek?

.....
.....
.....

Fiziksel, cinsel ve duygusal istismar hakkında neler biliyorsun?

.....
.....
.....

1. Bölüm

1. Sence, çocuklar fiziksel, cinsel ve duygusal olarak kötü bir davranışla karşılaşma, yani dövülme, korkutulma, hapsedilme, kucağa alınıp sıkıştırılma (istismar) ile ilgili konuları konuşmak istemiyorlarsa kendi hallerine bırakılmalı mı?

Evet, bırakılmalı ( ) Hayır bırakılmamalı ( ) Fikrim yok ( )

2. Sana göre çocukların fiziksel, cinsel ve duygusal olarak kötü bir davranışla karşılaşma, yani dövülme, korkutulma, hapsedilme, kucağa alınıp sıkıştırılmadan (istismar) sonra belirli bir süre kimseyle konuşmamaları, oyun oynamak istememeleri, okul ve arkadaşlarına ilgisizlik gösterirler mi?

Evet, gösterirler ( ) Hayır, göstermezler ( ) Fikrim yok ( )

3. Sence büyükler, istismar gibi büyük ve sarsıcı olaylardan sonra, çocuklarla konuşurken, daha yumuşak, daha sabırlı ve anlayışlı mı olmalılardır?

Evet, olmalılardır ( ) Hayır, olmamalılardır ( ) Fikrim yok ( )

4. Sence böyle önemli bir olaydan sonra büyükler istismar ile ilgili bu konuları çocuklarla konuşmalı mıdır?

Evet, konuşmalıdır ( ) Hayır, konuşmamalıdır ( ) Fikrim yok ( )

5. Büyükler istismar ile ilgili konuları çocukları ile konuşmak istemeyebilirler.

Bunun nedeni sence büyüklerin utanması ya da çekinmesi midir?

Evet ( )   Hayır ( )   Fikrim yok ( )

6. Çocuklar istismar ile ilgili konuları büyükler ile konuşmak istemeyebilirler.

Bunun nedeni sence çocukların korkması mıdır?

Evet ( )   Hayır ( )   Fikrim yok ( )

7. Çocuklar, istismar ile ilgili konuları anne babalarıyla, yakınlarıyla konuştukları zaman, kendilerini daha iyi hissederler mi?

Evet, hissederler ( )   Hayır, hissetmezler ( )   Fikrim yok ( )

8. Sence, çocuklar arasında istismara verilen tepkilerde fark görülür mü? Bazı çocukları konuşmak istemezler, bazı çocuklar sürekli ağlarlar...

Evet, görülür ( )   Hayır, görülmez ( )   Fikrim yok ( )

9. Sence, çocuğun herhangi bir istismara uğramış olması durumunda güvendiği, inandığı ve sevdiği kişilere çocuk yaşadıklarını anlatmalı mı?

Evet, anlatmalı ( )   Hayır, anlatmamalı ( )   Fikrim yok ( )

10. İstismardan sonra çocuğun hayatında hiçbir değişme olmamış gibi davranması ve yaşadıklarını düşünmemesi işe yarar mı?

Evet, yarar ( )   Hayır, yaramaz ( )   Fikrim yok ( )

11. Sence, istismardan sonra çocukların yaşam düzeninde (yemek, uyku sorunları, altına kaçırma, oyun oynama alışkanlıkları vb.) bir değişiklik görülür mü?

Evet, görülebilir ( )   Hayır, görülemez ( )   Fikrim yok ( )

12. Sence, istismar gibi büyük bir olaydan sonra anne babaların ve diğer büyük aile üyelerinin (dede, anneanne, teyze vb.) birbirlerine duydukları yakınlıkta bir değişme olur mu?

Evet olabilir ( )   Hayır, olamaz ( )   Fikrim yok ( )

13. Sence, istismar karşısında anne ve babanın duyguları ve düşünceleri birbirine benzer mi?

Evet, benzer ( )   Hayır, benzemez ( )   Fikrim yok ( )

14. Sence, istismardan sonra bazı çocukların belirli bir süre için anne-babalarından, öğretmenlerinden, yakınlarından ayrılmak istemeyişleri, okula gitmek istememeleri normal midir?

Evet ( )   Hayır ( )   Fikrim yok ( )

15. Sana göre istismar gibi büyük bir olaydan sonra çocuklar olup bitenleri anlamaz ve fazla etkilenmezler mi?

Evet ( )   Hayır ( )   Fikrim yok ( )

16. Sana göre istismardan sonra çocuklar, bazen, bu istismarın kendi 'yaramazlıklarından' kaynaklandığını düşünür ve üzürlürler mi?

Evet, üzürlürler( )   Hayır, üzülmeyizler ( )   Fikrim yok ( )

Daha önce istismar hakkında herhangi bir şey biliyor muydun?

Hayır ( ) Evet, broşürler/kitapçıklar okudum ( )

Evet, bazı toplantılara katıldım ( )

Evet, televizyon ve gazetelerden öğrendim ( )

Diğer:

Lütfen belirtiniz.....

Okulunda istismar, istismarın etkileri ve önleme yollarıyla ilgili bilgi verildi mi?

Evet ( ) Hayır ( ) Bilmiyorum ( )

EK 4. Ebeveyn İstismar Ölçek Formu

Adı Soyadı:

Yaş:

Cinsiyet:

Eğitim:

Meslek:

Çocuk Sayısı:

Sayın Veli,

Aşağıda, istismarın çocuklar üzerindeki etkilerine yönelik bir dizi görüş bulunmaktadır. Sizden ricamız, sorular ya da düz cümleler halinde verilmiş bu görüşleri tek tek okuduktan sonra, o görüşe katılıp katılmadığınızı belirtmenizdir. Yardımlarınız için şimdiden teşekkür eder, saygılarımızı sunarız.

İstismar; bakım veren kişinin (ebeveyn, bakıcı, öğretmen, çocukla ilgilenen yakın akrabalar gibi), çocukları tekrarlayıcı biçimde azarlaması ve şiddet kullanarak çocuğun psikolojik durumunu zedelemesi (duygusal istismar); çocuğu yaralamak amacıyla çocuğa fiziksel eziyette bulunması yani, dövme, yumruklama, tekmelere, ısırma ya da başka yöntemler ile çocuğa zarar vermesi (fiziksel istismar); bir çocuk ya da yetişkin arasındaki, ya da bir çocukla ondan yaşça belirgin şekilde daha büyük bir başka çocuk arasındaki çocuğun rızası olmadan yapılan cinsel davranışları (cinsel istismar) içermektedir.

1.Bölüm

1. Çocuklar istismar ile ilgili konuları konuşmak istemiyorlarsa kendi hallerine bırakılmalı mı?

Evet, bırakılmalı ( ) Hayır, bırakılmamalı ( ) Fikrim yok ( )

2. Sizce bazı çocukların istismardan sonra belirli bir süre içlerine kapanmaları normal midir?

Evet, normaldir ( ) Hayır, normal değildir ( ) Fikrim yok ( )

3. İstismar gibi büyük ve sarsıcı olaylardan sonra, çocuklarla konuşurken, daha yumuşak, daha sabırlı ve anlayışlı olmamız konusunda ne düşünüyorsunuz?

Katılıyorum ( ) Katılmıyorum ( ) Fikrim yok ( )

4. Çocukların psikolojik durumları için büyüklerin istismar ile ilgili konuları çocuklarla konuşmamaları uygun mudur?

Evet, uygundur ( ) Hayır, uygun değildir ( ) Fikrim yok ( )

5. Büyükler istismar ile ilgili konuları çocukları ile konuşmak istemeyebilirler. Bunun nedeni sizce büyüklerin utanması ya da çekinmesi olabilir mi?

Evet, olabilir ( ) Hayır olamaz ( ) Fikrim yok ( )

6. Çocuklar bazen istismar ile ilgili konuları büyükler ile konuşmak istemeyebilirler. Bunun nedeni sizce çocukların korkması olabilir mi?

Evet, olabilir ( ) Hayır, olamaz ( ) Fikrim yok ( )

7. Çocuklar, istismar ile ilgili konuları anne babalarıyla, yakınlarıyla konuştukları zaman, kendilerini daha iyi hissediyor olabilirler mi?

Evet, olabilirler ( ) Hayır, olamazlar ( ) Fikrim yok ( )

8. Sizce, çocuklar arasında istismara verilen tepkilerde farklılıklar var mıdır?

Evet, vardır ( ) Hayır, yoktur ( ) Fikrim yok ( )

9. Sizce, çocuğun herhangi bir istismara uğramış olması durumunda güvendiğiniz kişilere çocuğun bu yaşantısı hakkında bilgi verilmeli mi?

Evet, bilgilendirilmelidir ( ) Hayır, bilgilendirilmemelidir ( ) Fikrim yok ( )

10. İstismardan sonra hayatımızda hiçbir değişme olmamış gibi davranmanın ve sorunları düşünmemenin daha çok işe yarayacağı konusunda ne düşünüyorsunuz?

Katılıyorum ( ) Katılmıyorum ( ) Fikrim yok ( )

11. Sizce, istismardan sonra çocukların yaşam düzeninde (yemek, uyku, altına kaçırma problemleri, oyun oynama alışkanlıkları vb.) bir değişiklik görülür mü?

Evet, görülebilir ( ) Hayır, görülemez ( ) Fikrim yok ( )

12. Sizce, istismar gibi büyük bir olaydan sonra eşlerin ve aile üyelerinin birbirlerine duydukları yakınlıkta bir değişme olur mu?

Evet, olabilir ( ) Hayır, olamaz ( ) Fikrim yok ( )

13. Sizce, istismar karşısında eşler aynı tür duygu ve davranışları mı gösterirler?

Evet ( )

Hayır ( )

Fikrim yok ( )

14. Sizce, istismardan sonra bazı çocukların belirli bir süre için anne-babalarından, öğretmenlerinden, yakınlarından ayrılmak istemeyişleri, okula gitmek istememeleri normal midir?

Evet ( )

Hayır ( )

Fikrim yok ( )

15. İstismar gibi olaylarda çocukların olup bitenleri anlayamayacakları ve dolayısıyla fazla etkilenmeyecekleri konusuna katılıyor musunuz?

Evet, katılıyorum ( )

Hayır katılmıyorum ( )

Fikrim yok ( )

16. İstismardan sonra çocukların, bazen, bu istismarın kendi 'yaramazlıklarından' kaynaklandığını düşünüp üzülmeleri mümkün olabilir mi?

Evet, olabilir ( )

Hayır, olamaz ( )

Fikrim yok ( )

Şimdiye kadar istismar, istismarın etkileri ve önleme yollarını anlatan bir “bilgilendirme” etkinliği içine girdiniz mi?

Hayır ( ) Evet, broşürler/kitapçıklar okudum ( )

Evet, bazı toplantılara katıldım ( )

Evet, televizyon ve gazetelerden öğrendim ( )

Diğer: Lütfen belirtiniz.....

Okulunuzda istismar, istismarın etkileri ve önleme yollarına yönelik bir seminer programı düzenlendi mi?

Evet ( ) Hayır ( ) Bilmiyorum ( )

Okulunuzda istismar, istismarın etkileri ve önleme yollarını anlatan bir seminer programına katıldınız mı?

Evet ( ) Hayır ( )

EK 5. Çocuklar İçin Bilgilendirme Metni

Çocukların, vücutlarına izinsiz ve acıtacak şekilde dokunulması (dövmek, vurmak, tokat atmak, ısırarak, tekmelemek vb.) ya da kötüye kullanılması (bacaklara ya da vücudun herhangi bir yerine izinsiz dokunulması, eteklerinin açılması, izinsiz sık öpülmesi vb.) tür yaşam olaylarıyla karşılaşmaları durumu, onlar için özel bir durumdur ve buna istismar denmektedir.

Şimdi size bir örnekle bunları açıklayalım:

11 yaşında olan Tan, yan komşuları olan Hüseyin Amcanın evinin önünden topunu zıplatarak geçerken Hüseyin Amca, birden evden çıkmış ve Tan'a kötü sözler söylemeye başlamıştır. Ne olduğunu anlamayan Tan, özür dilemiş ama Hüseyin Amca Tan'a büyük bir tokat atmış ve kötü sözler söylemeye devam etmiştir. Tan canı acıdığı için ağlamaya başlamış ama Hüseyin Amca bu duruma daha da sinirlenmiş ve Tan'a tekme atmaya başlamıştır. Çok korkmuş olan Tan'ın yanına Hüseyin Amca'nın karısı Rukiye Teyze de gelmiş, çığlık çığlığa tüm mahalleye Tan'ı rezil etmiştir. Sizce Tan eve gidince bunu anne babasına anlatmalı mıdır?

Bu istismarın bir örneğidir. Şimdi başka bir örnek daha verelim.

Şehnaz adında 10 yaşındaki bir kız çocuğu okuldan eve giderken yolda bir arabanın içinde ağabeyinin 3 tane arkadaşının ona doğru bir şeyler söylediğini fark etmiştir. Ne dediklerini anlamak için arabaya doğru gitmiştir. Arabadan inen 2 ağabey önce

okul eteğini kaldırmışlar ve daha sonra ayıp şeyler söylemişlerdir. Hemen evine gitmek isteyen Şehnaz'ı zorla arabaya bindirip onu öpmek, eteğinin altına bakmak ve dokunmak isteyen ağabeyler Şehnaz'ın ağlamasıyla korkmuşlar ve Şehnaz'ı döverek arabadan atmışlar ve daha sonra arabadan inerek Şehnaz'ı yakasından tutarak bunları kimseye anlatmamasını söyleyerek tehdit etmişlerdir. Eğer birisine anlatırsa, onu çok kötü dövceklerini söylemişlerdir. Ağlayarak eve giden Şehnaz sence anne babasına ve ağabeyine yaşadıklarını anlatmalı mıdır?

İstismara uğramış olan çocuklar birbirinden farklı davranışlar gösterirler. Bunlar; ağlamak, konuşmamak, oyun oynamak istememek, sürekli arkadaşlarına vurmak, anne baba ve arkadaşlardan uzak durmak, yaralarını saklamak, uyuyamamak ya da yalnız uyuyamamak, yemek yiyememek, mutsuz olmak, karanlıktan korkmak, ayıp şeyler söylemek, altına çiş yapmak, eteğinin altını herkese göstermek istemek, kötü rüyalar görme, kendini suçlu hissetme, kendine zarar verme, parmak emme,yabancıardan korkma, arkadaş veya öğretmenlerinin bunu anlayacağından korkma gibi davranışlardır.

Çocuklar genellikle korktukları ya da cezalandırılacaklarını düşündükleri için böyle bir olay yaşadıklarında bunu anne babalarına anlatmazlar. Fakat bu doğru değildir. Anne ve babalar böyle bir durumda çocuklarına asla kızmaz ve onları dövmezler ; aksine onları korumak ve yardımcı olmak için ellerinden gelen her şeyi yaparlar. Anne babalara bu konularda güvenmeli ve onlara böyle bir şey yaşarsanız hemen anlatmalısınız.

Şimdi size böyle bir şey yaşamamanız için yapabileceğinizi anlatacağız.

1* Sen kendi vücuduna sahipsin ve vücudunu kontrol edebilirsin.

2* İyi ve kötü dokunma arasında fark vardır. İyi dokunma sevgi ile, senin isteğin doğrultusunda, canını acıtmadan olur. Kötü dokunmada ise canın yanar, sen bundan sıkılır ve istemezsin. Ama çocuklar genellikle büyüklerinden korktukları için bu tip dokunmalara izin verirler ve bir şey demezler. Ancak böyle bir durumla karşılaşacak olursanız 'HAYIR' demek sizin en doğal hakkınızdır. Yani birine saygı duymak onun her istediğini yapmak değildir.

3* Kendinizi garip ya da rahatsız hissettiğiniz durumlarda güvendiğiniz büyüklere yaşadıklarınızı anlatmalı ve onlardan bilgi istemelisiniz.

4* Böyle bir olayla karşılaşırsanız önce 'HAYIR' deyin, sonra çığlık atın, kaçmaya çalışın ve eve vardığınızda mutlaka bunu ailenize anlatın. Bunu anlatmaktan utanmayın ailenizin size kızacağını düşünmeyin çünkü bu her çocuğun başına gelebilir ve bu sizin yaptığınız kötü bir şey değildir.

5* Başkalarına sevgi göstermek istiyorsanız bunu kendi istediğiniz şekilde yapın. Kucağa oturmak istemiyorsanız oturmayın ya da o an öpmek istemiyorsanız öpücük vermeyin.

6* Ailenize her konuda güvenin.

7* Başkalarının arabasına aileniz izin vermedikçe binmeyin.

8* Tanımadığınız yabancılardan yiyecek, içecek almayın, onların evine gitmeyin.

EK 6. Ebeveynler İçin

Çocuk İstismarı

Türkiye’de yapılan araştırmalara göre istismar %10 – 53 arasında görülmektedir. Ebeveynler olarak çocuğunuzu istismardan koruyabilmek için istismarın ne olduğunu, belirtilerini ve çocuğunuz üzerindeki etkilerini bilmeniz önemlidir. Çocuğunuza bu konu ile ilgili vereceğiniz bilgi, onu istismar yaşantısından korumanızda etkili olacaktır.

Tacize uğramış olan çocuklar duygusal, davranışsal ve psikolojik belirtiler gösterirler. Ancak bu belirtiler çocuklar arasında farklılık gösterebilir. Genel olarak, fiziksel tacize uğramış olan

Bilgilendirme Broşürü

çocuklar saldırgan davranışlar, cinsel tacize uğramış olanlar ise uygunsuz cinsel davranışlar gösterirler.

Aşağıda çocuk istismarıyla ilgili belirtiler sıralanmaktadır. Eğer çocuğunuzda bu belirtiler varsa, en kısa zamanda bir uzmana başvurunuz.

Herhangi bir taciz durumunda çocuklar farklı psikolojik tepkilerde bulunabilirler;

*korku, kaygı, kabuslar, fobiler, depresyon, öfke ve düşmanlık gibi psikolojik belirtiler.

*intihar davranışı, yaşananları unutma davranışları, trans (kendinden geçme) gibi belirtiler.

Herhangi bir taciz durumunda çocukların gösterebilecekleri fiziksel belirtiler;

- bedensel şikayetler
- yeme problemleri
- altına kaçırma
- yalancı sinir nöbetleri

Cinsel istismar durumunda çocukların gösterebilecekleri cinsel davranışlar;

*Cinsel uyarılmışlık (örn:aleni mastürbasyon, aşırı cinsel merak, cinsel etkinliklerle ilgili fazlaca konuşma, bir nesneyle mastürbasyon yapma, cinsel ilişkiyi taklit etme)

*cinsel saldırgan davranışlar (örn; sık sık cinsel organlarını gösterme, diğer insanları soyundurmaya çalışma).

*cinsel uyaranlardan kaçınma

Duygusal İstismar

Duygusal istismar; bakım veren kişi (ebeveyn, bakıcı, öğretmen, çocukla ilgilenen yakın akrabalar gibi), tekrarlayıcı biçimde azarlayarak ve şiddet kullanarak çocukta ciddi psikolojik zedelenmelere neden olduğunda ortaya çıkar.

Ebeveyn tarafından sürekli eleştirilen, aşağılanan çocuk, pasif kişilik özelliklerine sahip, kendine güveni olmayan ve antisosyal davranışlar (çevresine ve kendisine fiziksel zarar verme) gösteren kişiler olarak tanımlanmaktadır. Bu çocuklarda öğrenme güçlüğü ve dikkat dağınıklığı gibi sorunlar da görülebilir.

Duygusal istismarın ortaya çıkması iki temel nedene bağlıdır.

1* Bakım veren kişiler tarafından olumsuz davranışlara maruz kalma

2* İlgî, sevgi ve bakımdan mahrum bırakılma.

Fiziksel İstismar

Fiziksel istismar, bakım veren bir kişinin yaralamak amacıyla fiziksel eziyette bulunmasıdır. Bu; dövme, yumruklama, tekmelere, ısırma ya da başka yöntemler şeklinde olabilir. Taciz kemiklerde kırılma, iç kanamalar, çürükler, yanıklar ve zehirlenme tarzında yaralanmalarla sonuçlanabilir.

Çocukta tam açıklanamayan, çocuğun sağlığını ve gelişimini

olumsuz etkileyen, kaza dışı zarar görme ya da fiziksel olarak cezalandırma sonucu oluşan çürük ve yaralanmalar durumunda fiziksel istismardan söz edilir.

Fiziksel istismarın belirtileri şöyledir;

#Tekrarlayan yaralar, düşmeler, yumruk ve tekme izleri, sigara yanıkları, su yanıkları, kafatası kırıkları, yırtıklar, kırılmalar, insan ısırıkları,gözdeki yaralanmalar, saç kaybı

Davranışsal olarak bu çocuklar;

- Çekingen ve korkmuş görünebilirler.
- Anne- baba ya da öğretmenlerinin

yanından ayrılmak istemeyebilirler

- Okula gitmek istemeyebilirler
- Saldırgan davranış ve kararsız tutum sergileyebilirler
- Sıklıkla depresyon, zayıf kendine güven ve kaygı sergilerler.
- Kendilerine zarar verici davranışlarda bulunabilirler.

Cinsel İstismar

Cinsel istismar bir çocuk ya da yetişkin arasındaki, ya da bir çocukla ondan yaşça belirgin şekilde daha büyük bir başka çocuk arasındaki cinsel davranışlardır. Bu cinsel davranışlar şunları içermektedir: kurban giyinik olsun ya da olmasın göğüslere, kalçalara ve cinsel organlara dokunmak; yetişkinin çocuğa vücudunu sergilemesi; cinsel

birleşme ya da nesnelere sürtünme, pornografik fotoğrafçılık.

Cinsel istismar iki grupta toplanabilir:

A)dokunma olmaksızın yapılan istismarlar

**sözel istismar

**açık-saçık telefon konuşmaları

**yetişkinlerin çocuklara kendi vücutlarını görsel olarak sergilemeleri

**şahit olma (korku, öfke,suçluluk duyguları kişilik sorunlarına dönüşebilir).

B)Dokunmanın yer aldığı istismar olguları

Fuhuş
Ensest
Tecavüz

İstismara uğrama riski altındaki çocuklar;

*Kızlar erkeklere oranla daha yüksek risk grubundadırlar.

*Olgunlaşmamış, zihinsel engelli, fiziksel engelli, isteklerini dile getiremeyen ve aşırı ağlayan çocuklar daha fazla risk altındadırlar.

*Her iki cinsiyette de risk oranı ebeveynlerden birinden ayrı olma, ilgisiz bir anneye sahip olma ve aile yaşamının mutsuz algılanması koşullarında yükselmektedir.

*Cinsel istismara maruz kalan erkeklerin cinsel istismarda bulunma olasılığı daha yüksektir.

*Üvey baba ile yaşayan kız çocukları öz babaları ile yaşayan kız çocuklarına

göre daha fazla risk altındadırlar.

*Pasif, bağımlı, içedönük, kaygılı, korkulu, güçsüz, endişelerini dile getiremeyen, tehlike içeren davranışı tanımayan ve ifade edemeyen çocuklar yüksek risk grubundadırlar.

İstismarın etkileri şu şekilde ortaya çıkabilir.

*Parmak emme, altını ıslatma gibi gerileme belirtileri, uykuya bozuklukları, okul başarısında düşme, okul ve sosyal etkinliklere katılımında azalma gibi davranış bozuklukları

Çocuğunuzda aşağıdaki fiziksel belirtilere rastlarsanız hemen bir uzmana başvurunuz.

*Bedensel çürükler, acı, cinsel bölgede kaşıntı, tekrarlanan üriner bölge enfeksiyonları ve vajinal akıntılar, yürümekte ve oturmakta zorlanma, cinsellikle bulaşan hastalıklar olabilir.

****Ensest***

Ensest, yakın akrabalar arasında yasayla veya gelenekle yasaklanan cinsel ilişki demektir ve çocuk istismarı olarak kabul edilir. Bu tür ilişkilerde, çoğu kez fiziksel ve toplumsal anlamda daha güçlü olan taraf (baba,

ağabey, amca, dayı) zayıf olan tarafı cinsel ilişkiye zorlar.

Cinsel istismar ve ensest arasındaki fark suçlunun bakım sorumlusu, otorite olması ve istismarın yıllarca sürmesidir.

Enseste yönelik olarak çocukta şu tepkiler ortaya çıkabilmektedir.

- Kendine ve diğerlerine güvensizlik
- Suçluluk, saldırganlık
- Cinsel yönden abartılı davranışlar
- Yabancılardan korkma
- Davranış problemleri
- Yeme ve uyku bozuklukları
- Kabus görme
- Huzursuzluk
- İçe kapanma
- Öğrenme bozuklukları
- Okuldan kaçma

Aile içi taciz ve bir süredir devam eden diğer taciz vakalarında, olayların tipik bir sıralaması şu şekilde olabilmektedir;

1*suçu işleyen kişinin çocuğu özel bir ilişkiye girmek için kandırmaya çalıştığı vaat dönemi;

2*cinsel davranışın daha az yakın olandan daha fazla yakın olana doğru ilerlediği cinsel etkileşim;

3*gizlilik aşaması

4*tacizin ortaya çıktığı dönem

5*aile çocuğu sözlerini geri alması için zorladığında yaşanan baskılanma.

Enseste uğrayan çocuk, eski ve normal olan yaşantısına geri dönebilmek için bazı uyum davranışları gösterebilir.

Bu davranışlar;

*Aileyi bir arada tutmak için gizliliği sürdürmek

*Hayali arkadaşlara yönelmek

*Aşırı durgunlaşma veya sessizleşme

*Saldırgan, aşırı istekli ve hiperaktif davranışlar

sergilemektedir.

Çocuğunuzda istismardan şüpheleniyorsanız!!!

1* Çocuğunuzla yakınlık kurun ve çocuğunuzun davranışlarını ve sosyal ilişkilerini gözleyin.

2* Çocuğa olayı tüm ayrıntılarıyla anlattırmaya çalışın. Eğer çocuğunuz bu konuyu konuşmaktan kaçınıyorsa sakın ve sabırlı bir şekilde olayları anlatmasını sağlayın.

3*Gerçeği söylemenin gerekliliğini belirtin.

4* Eğer gerekliyse, 'Sana herhangi bir şey oldu mu?' ya da ' Sana kimse bir şey yaptı

mi?' gibi anlatımı sağlayıcı sorularla devam edin.

5* Düzeltme yapmadan ve sözü kesilmeden çocuğun kendi hızında ilerlemesine izin verin.

6* Çocuğunuza hiçbir şekilde kızmayın ya da onu suçlamayın.

7* Çocuğunuz herhangi bir şekilde istismara maruz kalmış olduğunu sizinle paylaşırsa bu durumu inkar etmeyin ve çocuğunuza güvenin. Çocuklar, istismar ile ilgili konuları anne babalarıyla, yakınlarıyla konuştukları zaman, kendilerini daha iyi ve huzurlu hissederler.

8* Çocuklarınızın istismar olayından sonra asla kendisini suçlamasına izin vermeyin, suçluluk duygusunu çocuğunuzdan uzak tutun.

9*Ensest durumlarında, korunmasız olan çocuk genellikle anneye durumu

anlatmaktadır ve bu durumda anne;

*Olayı inkar etme

*Çocuğunu reddedip eşi ile ilişkiye devam etme

*Çocuğunu koruyup,eşini reddetme şeklinde davranabilir. İstismardan sonra hayatınızda hiçbir değişiklik olmamış gibi davranmak çocuğunuza zarar verecek ve çocuğun tamamen kendisini suçlu hissetmesine neden olacaktır. Bu nedenle olayı örtbas etmeyin.

10*İstismardan aylar sonra bile, çocuğun istismar sırasındaki görüntülerin gözlerinin önüne gelmesinin, o sıradaki bazı kokuları duyuyor, sesleri işitiyor gibi olmasının normal olduğunu unutmayın.

Önleme

İstismarcı

Çocuğunuzu, herhangi bir istismar durumundan koruyabilmek için istismarcının özelliklerinin bilinmesi gerekmektedir.

Çocuk cinsel tacizcisi şu şekilde karakterize edilebilir; çocuklardan tahrik olur, sosyal olarak yetersiz ve olgun değildir, yetişkin kadınlarla ilişki kurmakta zorlanır, alkollü iken tacize kalkışır ve kendisi cinsel tacize uğramıştır.

Çocuğu cinsel istismardan korumak için aşağıdaki bilgiler verilmelidir.

- 1*Çocuklar kendi vücutlarına sahiptir ve vücutlarını kontrol edebilirler.
- 2*Çocuğa iyi ve kötü dokunma arasında fark olduğunu ve herhangi bir kötü dokunuşta herkese hayır diyebileceğini öğretmelisiniz (birisine saygı duymak onun her istediğini yapmak değildir).
- 3*Çocuğa güvenilir ve koruyucu bir aile ortamı sağlanmalıdır.
- 4*Güvenilen yetişkinler çocuğun kendini garip veya rahatsız edildiği durumlardan sonra bilgilendirilmelidir.

5* Potansiyel tacizcilerin tanıdık kişiler olma olasılığı yabancı olma olasılığından yüksektir. Bu nedenle çocuk eğer, bir yakını, dostu, akrabayı görmeme konusunda ısrar ediyorsa çocuğunuzun bu isteğine kulak verin.

6*Cinsel istismarla başa çıkmanın temel yollarından bir tanesi 'hayır' demek ve ya kaçmaktır. Bunu onlara öğretin.

7* Çocuğunuza cinsel içerikli bilgi vermekten kaçınmayın ve bu durumdan utanmayın.

8*Çocukları öpücük vermek veya kucağa oturmaya yönlendirmek yerine duygularını kendi yöntemleriyle ifade etmelerine olanak sağlamak gerekir.

9*Çocukla çok iyi iletişim kurulmalı ve güven her türlü

konu konuşulabilecek düzeyde genişletilmelidir.

10*Öğretmenlere cinsel eğitimden söz edilmeli ve çocuklara hiç kimsenin bedenlerinin özel yerlerine dokunmaması gerektiği öğretilmeli.

11* İzinsiz kimsenin arabasına binmeme, evine gitmemesi gerektiği, yabancılardan bir şey almaması gerektiği öğretilmelidir.

12*Bedeninin kendine ait olduğunu öğretin ki, dokunulmasını ya da sarınılmasını istemiyorlarsa rahatça söylesinler.